

הלאת מחשבת

דיון לעומק בנושאים עיוניים ~ רעיונות והערות ~ בפרשת השבוע

פרשת השבוע "זישלח" (ובו ז' עניינים בביאור הפרשה ופרק "נחשבה")

הרב רבי יאיר וינשטוק שליט"א.

צדיק מצרה נחליץ.

שכאן חלה הלכה כי רק ביצחק יקרא לאברהם זרע ואילו ישמעאל ובני קטורה אינם זרעו, ממילא אין להם אחווה, כי אין שום שייכות בין ישמעאל ובני קטורה ליצחק לא מהאב ולא מהאם.

אלא דמכל מקום תקשה, שהרי נאמר ביצחק כי ביצחק יקרא לך זרע ולא כל יצחק, כדאיתא בגמ' בנדרים (דף ל"א ע"א) נמצא שאין אחווה בין יעקב ועשו, כי כל המשכיות הזרע שעוברת דרך האב נאמרת רק כלפי אחד מהם והוא יעקב ולא כלפי שניהם יחד, אם כן איך תיתכן מציאות של אחווה מחברת בין שניהם?

ומרן הגרי"ז הלוי זי"ע הקשה דאמרינן בגמ' בסנהדרין (דף נ"ט ע"ב) 'מילה מעיקרא לאברהם הוא דקא מזהר ליה רחמנא, דכתיב 'ואתה את בריתי תשמור אתה וזרעך אחר כך לדורותי אתה וזרעך אין, איניש אחרינא לא, ואקשינן התם, אלא מעתה בני ישמעאל לחייבו? ותרצינן כי ביצחק יקרא לך זרע. בני עשו לחייבו? כי ביצחק ולא כל יצחק'. מדברי הגמ' מוכח דכפי שישמעאל התמעט ואינו נחשב כזרעו של אברהם, כך גם בני עשו התמעטו ואין הם נחשבים כבני יצחק, וא"כ היאך אפשר להחשיב את עשו כאח ליעקב דכפי שבני ישמעאל נתמעטו יש למעט את בני עשו מאחווה?

ומרן זי"ע ביאר את יסוד החלוקה בין בחירת יצחק וחלוקתו מישמעאל לבחירת עשו והיפרדו מיעקב, דכבר בלדת יצחק הופרד מישמעאל שלא תהיה להם שייכות כלשהי. שהרי כבר בעת שהקב"ה מבשר את אברהם על לידת יצחק הוא אומר לו 'כי ביצחק יקרא לך זרע' ביצחק ולא בישמעאל. ברם בחירת יעקב שיהיה הוא הממשיך של יצחק ולא עשו לא נעשתה מיידית בלידתו, דהקרא אמר כי ביצחק ולא כל יצחק, אבל לא אמר מי הוא הבן הנבחר (ולו יצויר שיהיה עשו עובד את השי"ת כיעקב, תהיה הבחירה קשה ביותר, על כורחך שעד הברכות לא

חידוש המדור לחידושי תורה מאת העורך נ"י (יופיע רק לפרקים בשל לחץ הזמן)

(א) בעניין שעשו נחשב כאח ליעקב.

איתא בפרשה (פ' ל"ב פס' ד') "זישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום. וכן בהמשך (בפס' י"ב) "הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי ירא אנוכי אותו פן יבוא והכני אם על בני".

בשני הפסוקים מודגשת אחוות עשו ליעקב, גם מצינו כן בספר דברים (פ' ב' פס' ד') "ואת העם צו לאמור אתם עוברים בגבול אחיכם בני עשו היושבים בשעיר ויראו מכם ונשמרתם מאד". וצריך ביאור בעניין, למה עשו נמנה כאח ליעקב אבינו, הרי לכאורה נקטעה השייכות של יעקב עם עשו, שהרי יעקב אבינו נבחר להיות בנו ממשיכו של יצחק ממנו יבנה עם ישראל ואילו עשו דינו כגוי לכל דבר.

והנה הרמב"ן ז"ל (בדברים פ' ב' פס' ד') כתב וז"ל "וטעם אחיכם בני עשו, שיחוס ישראל מן אברהם וכל זרעו אחים, כי כולם הם נימולים, וזה הטעם, לא תתעב אדומי כי אחיך הוא (דברים פ' כ"ג פס' ח') רק בני הפילגשים ישמעאל ומדין וכל בני קטורה אינם באחווה, מן הכתוב כי ביצחק יקרא לך זרע (בראשית פ' כ"א פס' י"ב) עכ"ל.

מבואר בזה בדברי הרמב"ן דהאחווה של ישמעאל ובני קטורה איננה אחווה, כי רק יצחק הוא זרעו של אברהם ולא יתר הבנים, ולעניין זה אף כבני נח אינם, שהרי בני נח האחווה היא רק על ידי אם משותפת דאין אחווה מהאב. ברם ישמעאל ובני קטורה אין להם עם יצחק אחווה מן האם ואין אחוותם מהאב נחשבת לאחווה, כלומר דלאחר שאברהם הוצא מכלל בני נח לעניין יחוס, דכלפיו הוי היחוס נקבע מהאב, לפי"ז צריכים היו ישמעאל ובני קטורה להיחשב כבני אברהם. אלא

באותו זמן נבחר יעקב להיות ממשיכו ולהיחשב זרעו של אברהם, ואם כן באמת דברי הרמב"ם מדוקדקים היטב, דרך על ידי הדרש של 'ויתן לך' נתקיים הדין של 'כי ביצחק ולא כל יצחק' שממעט את עשו מחיוב המילה, אבל לולי האי טעם, יתכן שיכולתי לטעון שעשו הוא בכלל החיוב.

לפי"ז שני הדברים אמת, דבאמת אי אפשר למעט רק מ'ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך' דעדיין אין בזה מיעוט, דרך הוא זרעו של אברהם ולא עשו, דאפשר ששניהם אמת ורק דנתקיימה בו הברכה של אברהם, אבל בכלל חיוב המילה שניהם, וגם אי אפשר למעט מכי ביצחק יקרא לך זרע לחוד, כיון שעדיין לא נתמעט עשו להדיא, רק בצירוף שני הפסוקים חל הבירור כלפי יעקב ונדחה עשו.

בזה ביאר מרן הגרי"ז את הפסוקים ביהושע (פר' כ"ד פס' ג' ד') "ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר ואולך אותו בכל ארץ כנען וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק ואתן ליצחק את יעקב ואת עשו ואתן לעשו את הר שער לרשת אותו ויעקב ובניו ירדו מצרים". ותמה מרן זי"ע מפני מה אצל אברהם לא הזכירו את ישמעאל, ואילו אצל יצחק הזכירו את עשו ויעקב? ברם לפי יסוד מרן הגרי"ח הדברים מיושבים היטב, כי את ישמעאל אין כל עניין להזכיר, שהרי הוא אינו נחשב כבן אברהם לעניין יחוס שהרי משעת לידתו נתמעט מלהיחשב כבן לפיכך לא הוזכר כלל, אבל עשו לא נדחה מידיית ממילא נחשב הוא כבן יצחק ולפיכך יש בעניין להזכיר את שני בניו (ועיין רד"ק שם).

עוד מצינו בפר' תולדות (פר' כ"ח פס' ה') "וישלח יצחק את יעקב וילך פדנה ארם אל לבן בן בתואל הארמי אחי רבקה אם יעקב ועשוי" (ורש"י כבר תמה מה בא הפסוק להשמיענו בזה וכלשון קודשו "איני יודע מה מלמדנו וכבר האריכו המפרשים ז"ל למעניתם, מה ראה רש"י לכתוב איני יודע מה מלמדנו, הרי רש"י אינו כותב סתם דברים אלא כל דבר הוא פירוש וע"כ גם זה הוא פירוש), ונראה דבא הפסוק לומר כאן את מהות האחוה של עשו שנתר כאח מאם, דלא תאמר שהופקע לגמרי כישמעאל דאין לו כל אחווה, לא מהאב ולא מהאם, על זה מבאר הפסוק, דכל ההפקעה היא רק מלהיחשב כזרע יצחק, אבל עדיין נותרת ביניהם אחווה מהאם, לפיכך הפעם הדגיש הפסוק שהאחוה בניהם היא רק מהאם. לפי"ז שפיר מובן למה נחשב עשו כאח ליעקב

היה מוחלט שעשו לא יהיה הבן, שהרי מלכתחילה נתכוון יצחק לתת את הברכות לעשו הרי שהיה ראוי לברכות כבנו מממש). רק לאחר מיכן הוברר הדבר, בעת שיצחק אומר ליעקב לפני שהלך לחרן (פר' כ"ח פס' ד') "ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך לרשתך את ארץ מגורך אשר נתן אלוקים לאברהם" ובפרש"י: את ברכת אברהם, שאמר לו ואעשך לגוי גדול והתברכו בזרעך, יהיו אותן הברכות אמורות בשבילך, ממך יצא אותו הגוי ואותו הזרע המבורך".

לפי זה מובן היטב חילוקו של הרמב"ן, דישמעאל אינו נחשב כאח, הואיל ונדחה תיכף משנולד יצחק, ובאותו חילוק ממילא מונח גם דין בני קטורה, ברם עשו נחשב לכתחילה כאחיו, שהרי הדבר היה תלוי ועומד ולא הופקע מלהיחשב כאח.

(ברם עדיין הדברים צ"ע, דאם אמנם עשו היה אחיו עד לאותה העת, ברם לאחר הברירה נתגלה כי מעתה רק יעקב יהיה הממשיך של יצחק ולא עשו, א"כ מעתה כבר אינו אח שהרי אי אפשר שיהיו ליצחק שני בנים, ומיתלא תלי וקאי מי הוא הבן הזה ועתה שהוברר הדבר למה לא נאמר איגלאי מילתא למפרע, האם בכה"ג לא נאמרת ההלכה של ברירה? ואפילו אם נימא שלא, דרך היכא דהוי גילוי מילתא בעלמא [וכבר בא חכם, מהני ברירה לכו"ע] אבל כאן נעשתה ברירה באמצע [והרי זה כהגיע חכם לאחר שקיעה שאינו יכול לקנות את התחומין] מכל מקום למ"ד דיש ברירה למפרע ישאר קשה).

ומרן זי"ע הביא דיסוד הדברים נאמרו כבר על ידי מרן הגרי"ח הלוי זי"ע בבואור דברי הרמב"ם ז"ל (פר' י' מהל' מלכים ה' ז') "המילה נצטווה בה אברהם וזרעו בלבד, שנאמר אתה וזרעך אחרך, יצא זרעו של ישמעאל שנאמר כי ביצחק יקרא לך זרע, ויצא עשו שהרי יצחק אמר ליעקב ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך, מכלל שהוא לבדו זרעו של אברהם וכו"ו עכ"ל.

והקשה מרן הגרי"ח למה הביא הרמב"ם את הפסוק הנ"ל והלא בגמ' בנדרים (דף ל"א ע"א) מיעטו את עשו מהפסוק "ביצחק ולא כל יצחק"? וביאר בזה מרן הגרי"ח דבאמת יש לתמוה על דברי הגמ', דמהדרשה 'כי ביצחק ולא כל יצחק' לא ממעטינן להדיא את עשו, רק שאין זרעו של יצחק מתקיים בשניהם אלא באחד מהם, אך עדיין אין אני יודע מי מהם, דמיתלא תלי וקאי עד לשעת הבירור, רק לאחר שבירך יצחק את יעקב ואמר לו 'ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך'

ההפקעה ודאי שכבר אינו נחשב בנו, ואם כוונת הגמ' שעשו ובניו נותרו יהודים ומעולם לא נתמעטו מדין ירושה, אי"כ למה נאמר כי ביצחק יקרא לך זרע ולא כל זרעו והלא לבסוף כל זרעו יש להם דין ירושה ובנים, וצע"ג.

עוד יש לתמוה בדברי הגר"ח, היאך נאמר שישמעאל מעולם לא היה בנו של אברהם, והלא בניסיון העקידה (פר' כ"ב פס' ב') נאמר "ויאמר קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק וגוי ובפרש"י ז"ל: את בנך, אמר לו שני בנים יש לי, אמר לו את יחידך, אמר לו, זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו, אמר לו אשר אהבת, אמר לו, את שניהם אני אוהב, אמר לו, את יצחק". מקור דברי רש"י הוא מגמ' בסנהדרין (דף פ"ט ע"ב). ולכאורה אם נאמר שישמעאל נדחה מלהיות בנו לגמרי מרגע הולדתו של יצחק ומעולם לא חל עליו שם בן אברהם וכפי שנתבאר לעיל אי"כ לא היה צריך לאברהם להיות צד ספק, על מי נתכוון הקב"ה, שהרי אמר לו לקחת את בנו ומי הוא בנו רק יצחק, דישמעאל אמנם יצא מחלציו, אבל דין בן אין לו ולא כלפיו קאי הקריאה, וצע"ג

ב) [חלק ב'] האם יש מקום להחשיב את עשו כזרעו של יצחק.

בתשובות הריב"ש (סימן ל"ח) דן המחבר ז"ל, האם יש מקום לנוסחא שנשתרבה במחזורים "ועקידת יצחק היום לזרע יעקב תזכור" או שהנוסח הנכון לומר "לזרעו תזכור". שהרי אמרו במשנה בנדרים (ל"א ע"א) "שאיני נהנה לזרע אברהם אסור בישראל ומותר בעובדי כוכבים". והקשו, והאיכא ישמעאל? כי ביצחק יקרא לך זרע כתיב, והאיכא עשו? ביצחק ולא כל יצחק. נמצא שמכלל זרע אברהם נתמעטו ישמעאל ועשו, מה הוא העניין לומר את 'לזרע יעקב' שהרי מובן שזרעו של יצחק הוא יעקב לחוד. ע"כ מי שמשנה בנוסח, משנה מנוסח הברכה שטבעו חכמים.

הריב"ש מביא אחרי כן את דברי הרמב"ם שהזכרנו לעיל שממעט מהפסוק ויתן לך את ברכת אברהם ואין ברור לי כ"כ מה כיון בתוספת, אם רצה לומר כפי המהלך שהבאנו לעיל שבעצם המיעוט אינו מונח רק ביצחק ולא כל יצחק, אם לא בתוספת ההיא, עכ"פ נראה בבירור שהכריע שמי שנדר מזרע אברהם ודאי שיכול ליהנות מזרע עשו שאינם בכלל, ולכאורה בכלל זה נתמעט גם זרע יצחק וגם מי שידור להדיא מזרע יצחק לא יאסר בבני עשו על פי שיטת הריב"ש, וז"פ יעו"ש.

ואילו ישמעאל אינו אח ליצחק משום כיוון, לא מהאב ולא מהאם.

ומיהו בזה גופא יש לעיין, אם נתמעט עשו כלל מלהיות בנו של יצחק, דמצינו בגמ' בקידושין (דף י"ח ע"א) בסוגיא דעכו"ם יורש את אביו דבר תורה, והביאה הגמ' לכך ראייה מהפסוק בדברים "כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר". ובגמ' הקשו בזה, ודלמא ישראל מומר שאני" כלומר אין כל ראייה מעשו שעכו"ם יורש את אביו מדאורייתא, דשאני עשו שנחשב לישראל מומר ועל כן יש לרשת את אביו כדין ישראל, ולכאורה צ"ע, דהרי מצינו שיצחק ממעט אותו להדיא בפסוק ויתן לך את ברכת אברהם כפי שהובא לעיל? אלא צ"ל דלדחיית הגמ' לא היה דיחוי לעשו בעצם היחוס רק לגבי קבלת הברכות, שעשו אינו זכאי לקבל את ברכות אברהם, וכיון שכן, יש לתמוה על הרמב"ם שלמד מהפסוק הזה הפקעה גמורה לעניין מילה ויחוס. (עכת"ד מו"ר מרן הגרמ"ד הלוי זצוק"ל בשיעור על החומש).

(אמר המעתיק נ"י: לא מובן לי כלל למה תמה רק על הרמב"ם והלא גם בגמ' נתבאר כי ביצחק ולא כל יצחק, וא"כ משמע שאין כל זרעו של יצחק יכול להיות נחשב? אלא מאי כבר נתבאר שמכל מקום לא חלה ההפקעה תיכף אלא רק לאחר זמן וכל עוד לא הופקע היה כבן ממש, נמצא שבאותו זמן היה בנו של יצחק באופן גמור, וברגע שהאבות יצאו מכלל בני נח לכל הפחות לחומרא והיה להם כעין דין ישראל, חל הדין הזה גם על בניהם אחריהם, וכפי שליעקב יש דין ישראל אף לפני מתן תורה למרות שעדיין לא הייתה אומה ישראלית הוא הדין גם עשו היה עד לשעת הבירור יהודי ובנו גמור, לפיכך ברגע שפקר היה דינו כישראל מומר ונתחדש בזה בגמ' שכלפי עשו באותו רגע שהיה לו דין בן זכה בהר שעיר שהיה חלק מארץ ישראל והוריש לו יצחק כוח זה וכיון שכבר זכה בו עוד לפני שעת ההפקעה והוריש זאת לבניו אחריו.

ברם עדיין הדבר תמוה מכמה צדדים, תינח הוא, אבל זרעו אחריו היאך ירשו את הר שעיר הלא הם ודאי עכו"ם וא"כ נמצאו בני עשו יורשים את עשו אף שהם גויים גמורים ויורשים את אביהם דבר תורה, הרי לנו שגוי יורש את אביו? עוד יש לתמוה, הרי יצחק לא יכול להוריש לעשו את שעיר רק לאחר מיתתו שהרי אין דין ירושה מחיים, וכיון שבשעה מיתה כבר הוברר עשו עצמו שאיננו ממשיך אי"כ לא היה לו לזכות, דמה שהיה ישראל מומר זה היה עד לשעת ההפקעה, אבל לאחר

שהרי ברית המילה נאמרה לזרע אברהם, ואינו בכלל נדרים שהרי נדר להדיא רק מזרע אברהם, אבל אם כיון בדבריו לומר זרע יצחק שהוא לכאורה מיותר, דמה הייתה כוונתו בדגש והלא יכול היה לומר זרע אברהם וממילא היה מותר בכל אומות העולם כולל עשו, אלא יתכן שאדרבא, לפיכך הרחיב בלשונו לומר זרע יצחק, דמשמע שבא לכלול גם את עשו ולכן יש מקום לדון דאפשר שבנדר מזרע יצחק יאסר בעשו, ולזה צירף הגאון את ביאורו בדברי המדרש, דלכאורה יש בזה השגה עצומה על דברי הריב"ש ז"ל.

ברם יש להבין, דלכאורה לפי דברי מרן הגר"ח שהבאנו לעיל תיכף לאחר הברכה שבירך יצחק את יעקב נעשה הבירור שרק הוא זרעו, כפי שנתבאר ברמב"ם, א"כ למה לא פקעה בפועל האחוה, שהרי מעתה הוברר כי ביצחק ולא כל יצחק, אינו מכיל מעתה את עשו אלא קאי רק כלפי יעקב, במה יחשב עוד כזרע? (בפרט שלפי ביאור מו"ר הגרמ"ד זצוק"ל הוברר שכל האחוה היא רק מצד האם שנתרו שניהם בני רבקה, מה לכל זה עם יצחק? ובדברי המדרש רבה משמע שעשו נותר עדיין זרעו רק שלא תעמוד לו זכות אלוקי יצחק כי אינו בוחר בדרכי אבותיו. וצ"ע.

(במאמר המוסגר יש להבין את קושית המדרש לפי ביאור הגרש"ק) שמהיכיל תיתי שתעמוד זכות יצחק ליעקב ולא לעשו שהוא גם כן בנו, והרי יעקב בא גם מכוח הבטחת השמירה של הקב"ה שהבטיחו כשנגלה אליו בהר המוריה והרי אליו התכוון, אלא מאי צ"ל דחשש שמא נתלכך בחטא כפי שאומרת הגמ' בברכות דף ד' ע"א והביא זאת כאן בפרש"י, א"כ לא כ"ש שעשו שמלוכלך מכף רגל ועד ראש בעבירות חמורות כרציחה עריות וע"ז ודאי שלא תעמוד לו זכות יצחק?

ואולי י"ל דאם היו שווים בכוחם ובמספרם דהיה זה מאבק שקול ויתכן שעל פי דרך הטבע ינצח יעקב, בכה"ג לא היה ליעקב לחוש כלל מעשו, כיון שיפה כוחו שבא עם ההבטחה של הקב"ה מעשו שאין לו את ההבטחה הנ"ל ורק יש לו את זכות יצחק. אבל במלחמה בה הרבים הם לצידו של עשו ועל פי דרך הטבע עשו נוצח לזה צריך הוא לרחמים מרובים, חושש יעקב שההבטחה של הקב"ה איננה ערובה של ממש, שמא נתלכך בחטא. ולפיכך הוא זקוק גם לזכות יצחק, ובלי זה לא יועיל. ועל זה שואל המדרש, וכי במה בטוח יעקב בכוח זכות יצחק יותר מעשו והלא שניהם אחים הם? ע"ז מיישב המדרש שאין מקום לזכות יצחק במקום

ברם בשו"ת "האלף לך שלמה" להגאון רבי שלמה קלוגר זצוק"ל (נור"ד סי' רמ"ד) הביא את דברי המדרש רבה (פר' ע"ו פ"ד) "ויאמר יעקב אלוקי אבי אברהם ואלוקי אבי יצחק הא לעשו לא? אלא הבוחר בדרכיהם והעושה כמעשיהם אני מתקיים עליו, ומי שאינו בוחר בדרכיהם ואינו עושה כמעשיהם איני מתקיים עליו". וצ"ע מה כוונת המדרש בתמיהתו ומה תירץ?

ומפרש הגאון מהרש"ק זצ"ל דהמדרש תמה על תפילת יעקב שפונה לעזרת אלוקי אביו יצחק, דמשמע שהוא רק אביו ולא אביו של עשו, ותמוה איך פנה אליו בבקשה כאביו שיעזור לו, הלא עשו גם הוא בנו, מאי אולמיה האי מהאי? על זה מתרץ המדרש, אה"נ גם עשו הוא זרע יצחק, אבל כל הכוח והזכות לפנות לה' עם כוחו של יצחק שהקב"ה מייחד את אלוקותו עליו, זה רק אם הולכים בדרכיו ועושים כמעשיו, וכיון שעשו אינו הולך בדרכיו ולא עושה כמעשיו אין ראוי שתעמוד לו זכות זאת. מינה משמע דבאמת לא פקע שמו של עשו מלהיחשב כזרע יצחק, רק שאין לו את הזכות שאלוקי יצחק יעמוד לזכותו.

לפי"ז יתכן שתצא נפק"מ להלכה, שדווקא אם נדר מזרע אברהם מותר לו ליהנות מעשו כפי שמותר בישמעאל, אבל אם ידור להדיא מזרעו של יצחק יאסר ליהנות מעשו, דרק מזרע אברהם פקע ולא מזרע יצחק. עוד נפק"מ יש בזה, לענין הנוסח שמובא במחזורים שאינו משובש, שהרי אם לא יפרט למי מהם תעמוד זכות העקידה, יהיה במשמע שאף לזרעו של עשו תעמוד זכות זו, על כן עליו לפרט שהכוונה לזרע יעקב שרק לבני ישראל תעמוד הזכות ולא חלילה להם יעווי"ש בעומק דבריו.

ולכאורה לדברים הללו אין כל מובן ומשמעות, שהרי מרגע שפקע עשו מזרע אברהם מונח ממילא שבכלל יצחק אינו, שהרי ביצחק ולא כל יצחק ומיהו אותו חלק של יצחק? יעקב, א"כ באותו ענין מונח שעשו אינו יכול להיחשב בתוכו? וא"כ איך תיתכן אפשרות כזו שעשו יחשב כזרעו של יצחק?

אם לא שנאמר כפי שהבאנו לעיל שעשו לא פקע מכלל האחוה של יעקב כיון שלא הוברר תיכף מהלידה כישמעאל. על כן אף שנתמעט מכלל זרעו של אברהם שהרי לבסוף אינו בכלל הברכה כפי שמבאר הרמב"ם, לפיכך לשון בני אדם שמכוון שלא ליהנות מזרע אברהם כולל את עשו שכבר פקע מכלל הברכה, אבל מכלל זרע יצחק לחלוטין לא פקע, כיון שאם נותר שם אחווה כלפי יעקב על כרחך שהפקיעה לא הייתה מוחלטת, ועדיין נשאר בגדר בנו של יצחק, ואף שאיננו בכלל נימולים,

בת קי"ט ע"ב: אמר רבי חנינא... חמין במוצאי שבת מלוגמא פת חמה במוצאי שבת מלוגמא.

בת קנ"א ע"ב: רבי חנינא שכיבא ליה ברתיה, לא הוה קא בכי עלה, אמרה ליה דביתהו תרנגולתא אפיקת מביתך, אמר לה תרתי תכלא ועיורא (תרגום: ר' חנינא נפטרה לו בתו, לא היה בוכה עליה, אמרה לו אשתו 'תרנגולת הוצאת מביתך?' אמר לה 'שתים? שכול ועוורון!'). ע"כ. דהיינו שחשש שהדמעות יזיקו לבריאות עיניו.

בב"מ ק"ז ע"ב: והסיר ה' ממך כל חולי... רבי חנינא אמר זו צינה, דאמר רבי חנינא הכל בידי שמים חוץ מצנים פחים, שנאמר צנים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם.

רושלמי שבת פי"ד ה"ג: ר' חנינה ושמואל תריהון אמרין צ"ט מתים בצינה ואחד בידי שמים... רבי חנינא על דהוה שרי בצפרין דצינתה תמן, הוה אמר תשעים ותשעה מתים בצינה ואחד בידי שמים.

בכתובות ע"ז ע"ב: אמר ר' חנינא מפני מה אין בעלי ראתן בבבל, מפני שאוכלין תרדין ושותין שכר של היזמי.

בב"ב קכ"ו ע"ב: "ההוא דאתא לקמיה דרבי חנינא אמר ליה מוחזקני בזה שהוא בכור, אמר ליה מנא ידעת, אמר ליה, דכי הוו אתו לגבי אבוה, אמר להו זילו לגבי שכחת ברי, דבוכרא הוא ומסי רוקיה, ודלמא בוכרא דאמא הוא, גמירי בוכרא דאבא מסי רוקיה, בוכרא דאמא לא מסי רוקיה". וכתב בפירוש הבונה על העין יעקב שם: "רבי חנינא רופא היה, כדאמרינן מימי לא שאלני אדם על מכת פרדה לבנה וחיה, והיה יודע שרוק הבכור מרפא לעין בסגולה, והבכור לאב, כי הוא ראשית אונו לו משפט הרפואה".

ב. שאין הולכים בדרכי האבות, ועל כן זכות יצחק תעמוד רק ליעקב ולא לעשו ודו"ק).

***

ג.

(מהרה"ג החו"ב בעל וברך דוד שליט"א)

ג) בקיאותו של ר' חנינא ברפואות

הוא ענה אשר מצא את הימים במדבר (לו כד)

פירש רש"י: "את הימים. פרדים, הרביע חמור על סוס נקבה וילדה פרד, והוא היה ממזר והביא פסולין לעולם. ולמה נקרא שמים ימים, שאימתן מוטלת על הבריות, דאמר רבי חנינא מימי לא שאלני אדם על מכת פרדה לבנה וחיה". ופירש השפ"ח: "ר"ל דר' חנינא היה רופא ואמר מימי לא שאלני אדם על רפואת מכת פרדה ונתתי לו רפואה".

ומקור הדבר הוא בחולין ז' ע"ב, דאמרינן התם: "אמר ר' יהושע בן לוי למה נקרא שמן ימים שאימתם מוטלת על הבריות, דאמר ר' חנינא מימי לא שאלני אדם על מכת פרדה לבנה וחיה, והא קחזינא דחיי, אימא וחיי, והא קחזינא דמיתסי, דחיוורן ריש כרעייהו קא אמרינן". ופירש רש"י שם: "לא שאלני. רבי חנינא רופא היה".

ומקור דברי רש"י הוא ביומא מ"ט ע"א, דאמרינן התם: "אמר רבי יהושע בן לוי לי התיר רבי חנינא לשתות שחליים בשבת, לשתות פשיטא... אלא לשחוק ולשתות שחליים בשבת, היכי דמי... לעולם דאיכא סכנתא והכי קא מבעיא ליה מי מסיא דניחול עלייהו שבתא או לא מסיא ולא ניחול עלייהו שבתא, ומאי שנא רבי חנינא משום דבקי ברפואות הוא דאמר רבי חנינא מעולם לא שאלני אדם על מכת פרדה לבנה וחיה" וכו'.

וכיון שכל ידיעה על רבותינו האמוראים יקרה לנו מאוד, ראיתי להביא כמה וכמה מקומות שניכר בהם ענין זה שר' חנינא היה בקי ברפואות.

א.

רושלמי שבת פי"ד ה"ג: ר' יהושע בן לוי הוה ליה קילוס, הורין ליה ר' חנינא ור' יונתן מישחוק תחלוסין בשובתא ומיתן גו חמרא עתיקא וישתי ולא יסכן. (תרגום: ר' יהושע בן לוי היה חולה בחולי ששמו 'קילוס', הורו לו ר' חנינא ור' יונתן לשחוק שחלים בשבת ולתת בתוך יין ישן ולשתות, כדי שלא יסתכן).

ע כדיותא טרפה, דא"ר חנינא שחור אדום הוא
אלא שלקה", וכתב הרשב"ץ ביבין שמועה פ"י:
לפי שזה השחרות אינו אלא מחמת לקותא,
ע כדאמר ר' חנינא לענין דם הנדה השחור שהוא
טמא אעפ"י שהתורה לא טמאה אלא מראה
אדום, ונתן טעם ר' חנינא האי שחור אדום הוא
ו אלא שלקה ור' חנינא רופא הוא כמו שנזכר
בפ' ראשון מחולין ובגמ' יומא, וידע זה
מחכמתו, וכן אנו רואין שהדם כשהוא נקפה
חוזר שחור, וכיון שהוא לקות טריפה שסופו
לירקב ולינקב".

טז.

רושלמי תענית פ"א ה"א: חד בר נש הוה
איחטא בלישניה אתא לגבי רבי יוחנן ושלחיה
גבי ר' חנינה א"ל איזיל תהי בך ולעי
באורייתא דכתיב מרפא לשון עץ חיים. וכתב
ע בהגהות מהר"ץ חיות יומא מ"ט ע"א: "והטעם
דשלחיה לר' חנינא, משום דר' חנינא היה
רופא, וסבר ר' יוחנן אולי ירפאו ר' חנינא ע"י
סמים", וכן כתב בפ"י עלי תמר על הירושלמי
שם.

והגאון האדר"ת בהגהות בני בנימין על הרמב"ם
פ"ג משבת ה"ד כתב: "לולי מיסתפינא מרבותינו
הוה אמינא, דענין מצטמק ויפה לו הוא אף אם
אינו יפה בטעם רק שהוא יפה לבריאות ג"כ מיקרי
מצטמק ויפה לו, שאסור מה"ט דשמא יחתה.
ואדרבה, יש לחוש יותר מהטוב לבריאות, ואם
הוא מתוק לחיך. כמש"ל פ"ד מדיעות דהוא
המובחר, וחילא דידי מהא דמיבעיא לן (בשבת
לח.) מכלל דביצים מצומקות יפה להן נינהו, אין,
דאמר ר' חמא פעם אחת נתארחתי אני ואבא
למקום אחד והביאו לנו ביצים מצומקות כעוזרדין
וכו'. ולכאורה מאי ראייה היא, והלא חיך אוכל
יטעם. אבל להאמור נ"ל דהספק הוא אם הוא יפה
לבריאות, ולזה הביא מר' חנינא בר' חמא שהיה
רופא כמ"ש ביומא מ"ט א', וידע שהוא טוב
לבריאות, ובירושלמי הגירסא 'אני ואבא' והוא ר'
חנינא". עכ"ל.

ואפשר דשייך לענין זה גם כן מה דאיתא בשבת
י"ב ע"ב: "אמר רבי חנינא מי שיש לו חולה בתוך
ביתו צריך שיערבנו בתוך חולי ישראל". וכן הא
חאיתא בסנהדרין צ"ח ע"א: "אמר רבי חנינא אין
בן דוד בא עד שיתבקש דג לחולה ולא ימצא".

ח.

ז"י"ב ע"ב: אמר רבי חנינא הבולע נימא של
מים מותר להחם לו חמין בשבת.

ט.

ז"כ"ח ע"ב: אמר רבה בר זוטרא אמר רבי
חנינא מעלין אזנים בשבת.

י.

בע"ז ל"א ע"ב (לפי גירסת כת"י): דא"ר חנינא
ישן מותר אין מניחו ליישן החמיץ מותר אין
מניחו להחמיץ (פירש רש"י: "ישן מותר. כל
דבר גילוי שהשהו אותו עד שנתיישן מותר
דאין מניחו ארס של נחש ליישן אם היה בתוכו.
החמיץ מותר. יין מגתו חדש שנתגלה עד שלא
החמיץ והחמיץ מותר בידוע שלא שתה בו
נחש דאילו שתה בו נחש לא היה מניחו
להחמיץ").

יא.

ז"ל"ה ע"א: דא"ר חנינא יבש מותר אין מניחו
ליבש ישן מותר אין מניחו לישן (פירש"י "יבש
מותר. כל גילוי שיבש מותר דארס של נחש
אילו היה שם לא היה מניחו ליבש. ישן מותר
וכו'. יין ושכר שנתגלו כשהם חדשים והמתין
להם עד שנתיישנו מותר דאי היה בו ארס של
נחש לא היה מניחו ליישן").

יב.

ולין כ"ד ע"ב: עד שיזקין, עד כמה, אמר רבי
אלעא אמר ר' חנינא עד שירתת.

יג.

וד בחולין שם: תנן התם כו' ר' יוסי אומר
בחולה ובזקן טמא בילד ובבריא טהור, ילד עד
כמה אמר רבי אלעא אמר רבי חנינא כל
שעומד על רגלו אחת וחולץ מנעלו ונועל
מנעלו.

יד.

וד בחולין שם: אמרו עליו על רבי חנינא שהיה
בן שמונים שנה והיה עומד על רגלו אחת
וחולץ מנעלו ונועל מנעלו, אמר רבי חנינא חמין
ושמן שסכתני אמי בילדותי הן עמדו לי בעת
זקנותי.

טו.

ולין מ"ז ע"ב: "אמר רבא ככוחלא כשרה

הנדה טומאת אהל לענין מצוות שבמקדש. אמנם בתחילת דבריו הביא הראב"ד את לשון המקצועות שכתב, "היכא דאיכא נדה בביתא דכהן אסור ליה למיסק לדוכן כל אימת דאיתא בנדתה, דחייש דלמא נגע במידי דנגעה היא ואתי לאטמוי", ומלשון זה משמע שהאיסור אינו מחמת טומאת אהל, אלא שמא נגע במה שנגעה הנדה ונטמא בטומאת מגע, ונמצא א"כ שנחלקו ספר המקצועות והראב"ד בגדר התקנה, דלדעת המקצועות עיקר האיסור מדין טומאת מגע, ולדעת הראב"ד גדרו מדין טומאת אהל.

ונפק"מ דלפי טעמו של ספר המקצועות דחיישינן שמא יגע במה שנגעה בו הנדה, א"כ כשמייחד לה חדר נפרד שאין יוצאת ממנו כל ימי נדתה אין איסור, וכמ"ש שם להדיא בסוף דבריו וז"ל, ואי אייחד לה אדרונה ולא נפקיה מינה כל ימי נדותה שפיר דמי ע"כ. אך לפי סברת הראב"ד דמדין טומאת אהל אתינן עליה, א"כ לכאן אין סברא להתיר כשיש חיבורי אוהל בין שני החדרים, א"כ נימא דלא גזרו בכה"ג וצ"ע. ועי' בחסד לאלפים (סי' לה) שהעיר בזה שיש כמה נפק"מ בין שני הטעמים, באופן שיודע בודאות שלא נגע בחפציה ומכ"מ נמצא באותו אהל, ולהיפך אם נגע בחפץ שנגעה בו נדה מחוץ לאהל שלה, וע"ש מש"כ בזה, ועי' בשו"ת בית אפרים (או"ח סי' ו) שהעיר לפי הטעם שאיסורו מחמת נגיעה במה שנגעה בו הנדה, א"כ אמאי אסרו רק בזמן שיש לו נדה בבית, והרי אף לאחר שטבלה אין הכלים נטהרים מאליהן בלא טבילה.

ולענין הלכה אם יש לחוש לדין זה שלא לעשות ברכת כהנים כשיש לו נדה בביתו, הנה הפר"ח (או"ח קכח ס"ל) כתב שאין לפרסם דברים אלו, דלא הם מעיקר הדין, והנח לישראל שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין, והביאו הבה"ט שם, והפמ"ג שם כתב שהעולם אינם נזהרין בזה (ונסתפק אם האיסור דוקא באשתו, אמנם במקור הדברים מפורש שאין חילוק בין אשתו לאשה אחרת). ומאיך בשו"ת בית אפרים שם כתב, ומי הוא אשר לא יחוש לזה כלל, כיון שספר המקצועות חיבר רבינו חננאל גאון שנודע כחו הגדול וידו החזקה, והביא בשם ר' יודן שהוא אחד מן האמוראים שתפלתו תועבה וגורם לזרעו כו', ומי האיש שירצה בזה במקום אשר חפץ בברכה יגרום קללה לעצמו ח"ו, וגם פר"ח חש להו טובא וכתב מוטב שיהיו שוגגין כו', ואף שהפר"ח כתב שאין לפרסם הדבר הנה אני מוכרח לגלות סוד

מהגאון רבי צבי כהן שליט"א.

(ד) ברכת כהנים במי שאשתו נדה

הסירו את אלהי הנכר אשר בתוכם (לה ב)

כתב הרמב"ם (אבה"ט פ"ו ה"א), טומאת עבודה זרה מדברי סופרים, ויש לה רמז בתורה, הסירו את אלהי הנכר אשר בתוכם והטהרו והחליפו שמלותיכם כו' ע"כ. ובגמ' (ע"ז לב ב ומח ב וחולין יג ב) תניא, ר"י בן בתירא אומר מנין לתקרובת ע"ז שמטמא באהל, שנאמר ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים, מה מת מטמא באהל אף תקרובת ע"ז מטמאה באהל.

הנה הראב"ד (בסוף פירושו לתמיד) כתב בשם ספר המקצועות, שכהן שיש לו אשה נדה בביתו אסור לישא כפיו, והביא בשם המדרש (מקורו בברייתא דמסכת נדה שנד' בתוספתא עתיקתא) אמר רבי יודן כל כהן שנושא את כפיו, ואמו או אשתו או בתו טמאה, ונכנס הוא באותו בית שנדה לשם, הרי תפלתו על ישראל תועבה ואף גורם לזרעו שיאבד מהעולם, ולא עוד אלא שאינו מוציא את ישראל ידי חובתו, ועליו הכתוב אומר ובפרישכם כפיכם אעלים עיני מכם, וכי היכי דאסור ליה לכהן למעייל לביתיה שמונח ביה מת, כך אסור ליה למיעל בביתא דאיתא נדה בגווה כו', שאלו תלמידין את ר' ישמעאל בן אלישע כה"ג מפני מה זכית לכהונה גדולה, א"ל מעולם לא הקרבתי קרבן עם מי שהנדה בתוך ביתו וכו'.

והראב"ד האריך לדון מה טעם איסור זה שלא יכנס כהן לבית שיש בו נדה, וכתב לחדש שנדה מטמאת באהל, והיינו ע"פ הא דתנן (שבת פב א), אמר רבי עקיבא מניין לעבודה זרה שמטמאה במשא כנדה, שנאמר תזרם כמו דוה צא תאמר לו, מה נדה מטמאה במשא אף עבודה זרה מטמאה במשא ע"כ, ואף אנו נאמר להיפך, מה עבודה זרה מטמאת באהל, לפי שנקראת זבחי מתים, אך נדה מטמאת באהל, ולכן אסור לכהן להיות עם נדה באותו אהל. ואמנם אי"ז היקש גמור, דמדינא מותר לכהן להתייחד עם אשתו נדה, אך מכ"מ החמירו רבנן ועשו הרחקה טובא לענין מצוות כהונה שנוהגים במקדש, וכן לענין ברכת כהנים שעיקרה במקדש אע"פ שנוהגת גם בגבולין, ולכן גזרו שלא יהיה באהל אחד עם נדה, ולא יספר עמה כשדעתו להקריב קרבן או לעשות ברכת כהנים ע"ש.

ומבואר מדברי הראב"ד שגדר האיסור להיות באהל הנדה, הוא מדין טומאת אהל, דגזרו על

כפיים הולכים כל הכהנים ואי אפשר שלא יהיה אחד בהם מי שאשתו נדה, מה שאין כן ביום טוב קיל בזה, מצד שבסוכות האנשים דרים בסוכה והנשים פטורים מסוכה והם בביתם, והרי זה כמי שאיננו דר כלל עם אשתו וכאלו אשתו בעיר אחרת, שאין בזה שום צד קפידא לכולי עלמא גם אם היא נדה, וכן ביום כיפור הכל שתולים בבית ה' כל היום ואין לו שייכות עם אשתו וכאלו אין לו אשה כלל, וגם הלנים בביתם מכל מקום רוב היום והלילה הוא בהחלט בבית הכנסת הק' לכו"ע, וכן בפסח מצד שניעורים כל הלילה על פי רוב או עכ"פ רוב הלילה ליל שמורים היה, הוה ליה כאין אשה עמו כלל כי הוא פרוש בעבודת השי"ת, וכן ליל א' דשבועות ניעורים. אם כן יש רוב מהרגלים שבשנה שאין חשש נדה יום כיפור מכריע להרוב לפרישות כנ"ל, על ידי זה נושאים כפיים אז, וכן י"ל מטעם שבמדינות אלו טבילה קשה לאנשים אחר זיווג מצד הקור, ובחרו בלילי רגלים שברובם יש פרישות כנ"ל, שעל ידי זה למחרתם אין צריך טבילה ע"כ.

אבל בשו"ת חת"ס (או"ח סי' כ"ג) הביא את תשובת הבית אפרים וחלק עליו, דאין זה טעם להמנע מברכת כהנים מחמת שיש לו אשה נדה, דכיון דמדינא שרי איך יחמיר ויבטל את המצוה, ונמצא מוסיף חטא על פשע, ומש"כ הראב"ד המחמיר מתברך הכוונה שמחמיר שלא להטמאות, אבל אם נטמא ודאי יברך, והטעם שנמנעו מלברך כל יום הוא משום שאין מכוונים בתפילתם ואין הברכה ראויה להתקבל רק ברגלים שפנויים ומכוונים, וע"ש שסיים שהמחמיר בזה אינו אלא מן המתמיהים, וחזר על שיטתו בכמה מקומות (קובץ תשובות סי' יד ד"ה ויעוין ובחידושיו לשבת פב ב) ע"ש.

וכתב החת"ס שלולא דברי הראב"ד יש לפרש את סיבת האיסור לברך כשיש לו אשה נדה בבית, שאינו מחמת האיסור לשהות עמה, אלא משום ריבוי הטומאה שיש לנדה וכידוע דברי הרמב"ן על הפסוק לאו אוכל לקום מפניך כי דרך נשים לי ע"ש, וכהן שאינו חושש לזה אינו ראוי לשרת, דהקריבהו נא כו', ולפי"ז בזמנינו שאום שום אדם נזהר מזה, או משום דנשתנו הטבעיים או משום שומר פתאים ד', ממילא אין לחוש ע"ש.

***

ולפרסם הדבר וכו' ע"ש. ועי' שו"ת הרב"ז (או"ח סי' ל"ג קי"ג).

ועכ"פ מבואר בפר"ח שאיסור זה אינו מעיקר הדין (ועי' בשו"ת אפרקסתא דעניא סי' קנד שהוסיף שאינו אלא ענין סגולי ולא איסור מדינא) וכ"ה משמעות הראב"ד שם, וזה דלא כהבנת החת"ס דלהלן שהראב"ד אסר מעיקר הדין ע"ש כל דבריו וצ"ע. ועי' במחזיק ברכה (סי' קכח אות י), שהביא מדרש תנחומא שמתיר להדיא להכנס לאהל שיש בו נדה, וז"ל המדרש (מצורע סי' יח): כטומאת הנדה ולא כטומאת המת, המת בבית אין כהן גדול נכנס לשם, אבל נדה כהן גדול נכנס עמה בבית, ויושב עמה על האיסטווא כו', הרי שאין איסור להכנס לאהל הנדה, וכתב שלפי מה שסיים הראב"ד שהאיסור הוא דוקא במקדש שמזכיר את השם, י"ל דדברי המדרש הם בגבולין עכ"ד.

והנה ידוע שמנהג האשכנזים בחו"ל שלא לישא כפים כל יום אלא רק ברגלים, והרבה דיו נשפך על מנהג זה אם לקיימו או לבטלו, ומה טעם נהגו כן. ואחד מהטעמים שנאמרו לקיום המנהג הוא, הובא בגליון רע"א (או"ח שם סמ"ד) בשם ספר דרך הקודש, שחששו לאיסור זה שלא לישא כפים מי שיש לו נדה בביתו, ולכן הרחיקו שלא לישא כפים כי אם לתקופות השנה ע"ש, וכן האריך בזה הבית אפרים שם מדיליה, ושוב מצא כן בדרך הקודש הנ"ל, והוסיף שכיון שבלא ברכה אין איסור ובברכה יש חשש תועבה וקללה שוא"ת עדיף, ואנן לא אפשר לן להמנע מלהכנס לבית שאשה נדה שם ולכן אין לישא כפים כלל.

ומה שבימים טובים כן נשאו כפיהם ולא חששו שמא ישא כפיו מי שיש לו נדה בביתו, משמע בבית אפרים שעיקר מה שנהגו כן הוא מטעמים אחרים, והניחו דזמנין דמתרמי שאין הנדה עם הכהן בימים מועטים הללו ע"ש, ובשו"ת נפש חיה (או"ח סי' מ) כתב שבימים טובים אין חשש כיון שכולם טובלים בערב יו"ט, ובכתר כהונה (פ"ט בשם ראשית ביכורים) כתב טעם אחר, שכיון שאיסור זה הוא רק מדרבנן וכמ"ש הראב"ד, יש לדמות גזירה זו לגזירה של טומאת עמי הארץ שלא גזרו עליה ברגל.

ובאשל אברהם (או"ח שם עי"ש) כתב ג"כ לבאר כן בטעם שאין נושאים כפים כל השנה, וביאר באופ"א הטעם שביו"ט כן נושאים כפיהם, וזה לשונו: ולפי זה יש קצת ישוב למנהגינו שאין נושאים כפיים כי אם ביום טוב, כי בעת נשיאת

היה מהנך תרתי, דמשום זכיותיו אמר קטנתי שנתמעטו זכיותיו מפני החסדים והאמת, אבל משום ההבטחה לא היה זה סיבה שלא תבא הטובה שהובטח לה, ומשום שמא יגרום החטא, שאם נתלכלך בחטא מחמת זה לא תתקיים הטובה, חשש שיגרום החטא שימסר ביד עשו.

אלא דלכא' הדברים נסתרים ממדרש תנחומא (פ' וירא סי' יג) דאיתא, "לא איש קל ויכזב" כשהוא אומר לעשות טובה, כיצד מלך בשר ודם אומר ליתן מתנה לבנו, כיון שהכעיסו חוזר במתנתו, והקב"ה אומר לעשות טובה, ואעפ"י שחוטאין אינו חוזר בו, שנא' "ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים ירשו", למה, "בעבור ישמרו חקיו ותורתיו ינצרו" (תהילים קה מד-מה), ואעפ"י שלא שמרו חוקיו ולא נצרו תורתיו, נתן להם, ע"כ, הרי מפורש דאין החטא גורם להחזיר טובה שאמר הקב"ה, ודלא כמש"נ בחשש יעקב שמא יגרום החטא.

ועוד יש לתמוה דהנה בפס' יג כתיב שאמר יעקב אבינו "ואתה אמרת היטב איטיב עמך ושמתי את זרעך כחול הים אשר לא יספר מרב", וצ"ב כיון שאמר יעקב קטנתי מכל החסדים שנתמעטו זכיותיו וירא שמא נתלכלך בחטא ולא תתקיים הבטחת והנה אנכי עמך ושמרתך, מהו א"כ שהוסיף דבר הבטחה זו היטיב איטיב עמך, ולא חשש יעקב שנתבטלה זו משום שנתלכלך בחטא.

אכן בדברי הרמב"ם נתיישב ענין זה, שכל בהקדמתו לפיהמ"ש (בד"ה והחלק השני בענין הנביא) וז"ל, שהקב"ה כשיבטיח אומה בבשורות טובות ע"י נביא אי אפשר שלא יעשם, כדי שתתקיים נבואתו לבני אדם, והוא מה שאמרו ע"ה (ברכות ז, א) כל דבר שיצא מפי הקב"ה לטובה אפי' על תנאי אינו חוזר בו, אבל ענין פחד יעקב אחר שהבטיחו הקב"ה בבשורות טובות כמו שנאמר "והנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך" והיה מפחד פן ימות כמו שנא' וירא יעקב מאד ויצר לו, אמרו חכמים ז"ל בענין ההוא שהיה מפחד מעון שמא יהיה גורם לו מיתה, והוא מה שאמרו (ברכות ד, א) קסבר שמא יגרום החטא, יורה זה שהקב"ה יבטיח בטובה ויגברו העונות ולא יתקיים הטוב ההוא, ויש לדעת שענין זה אינו אלא בין הקב"ה ובין הנביא, אבל כשיאמר הקב"ה לנביא להבטיח בני אדם בבשורה טובה במאמר מוחלט בלא תנאי, ואחר כך לא יתקיים הטוב ההוא, זה בטל ואי אפשר להיות, עכ"ל.

מהגאון בעל גינת אגוז שליט"א

פרשת וישלח

(ה) בחשש יעקב שמא לא תתקיים ההבטחה

וירא יעקב מאד (לב, ח)

בגמ' ברכות ד, א ר' יעקב בר אידי רמי כתיב (לעיל כח, טו) "והנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך" וכתב "וירא יעקב מאד", אמר שמא יגרום החטא. [והובא ברש"י פס' יא וכדלהלן].

והנה איתא שם ז, א אמר ריו"ח משום ר' יוסי כל דבור ודבור שיצא מפי הקב"ה לטובה אפי' על תנאי לא חזר בו, מנ"ל ממשה רבינו שנא' "הרף ממנו ואשמידם וגו' ואעשה אותך לגוי עצום" אע"ג דבעי משה רחמי עלה דמלתא ובטלה אפ"ה אוקמה בזרעיה וכו', ע"כ, המפורש בזה דהבטחה לטובה אפי' על תנאי אינה חוזרת, ויש לפרש א"כ מהו שחשש יעקב שמא יגרום החטא תותבטל ההבטחה. [ועי' גי' מהרש"א דף ד שעמד בזה].

והנה בשבת לב, א אמרי' לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה לומר שעושין לו נס שמא אין עושין לו נס, ואם עושין לו מנכין לו מזכיותיו, א"ר חזין מאי קראה "קטנתי מכל החסדים ומכל האמת" (פס' יא), ע"כ, אשר מבואר דחשש יעקב היה משום שנתמעטו זכיותיו, והעירוני דיל"ע דהנה הרי בזה שחשש ממיעוט זכיותיו יתיישב גם הא דרמי בגמ' ברכות קרא דהובטח יעקב אבינו הנה אנכי עמך ושמרתך, אקרא דוירא יעקב, דאמר שמא יגרום החטא ולפי המבואר כאן י"ל דהוא משום שחשש שנתמעטו זכיותיו כמו שאמר יעקב קטנתי וגו', וא"כ יל"ע מנ"ל לפרש שאמר שמא יגרום החטא, הא בקרא מפורש הטעם שאמר יעקב אבינו קטנתי. וצ"ב.

ובאמת הנה ברש"י אקרא קטנתי מכל החסדים, פ' וז"ל, נתמעטו זכותי על ידי החסדים והאמת שעשית עמי, לכך אני ירא שמא משהבטחתני נתלכלכתי בחטא ויגרום לי למסר ביד עשו, עכ"ל, והיינו דפ' בהאי חשש גופא דמיעוט הזכיות דמה שיגרום לימסר ביד עשו משום החטא הוא, וצ"ב, ואשר נראה בס"ד הביאור בזה, דאכן משום מיעוט הזכיות גרידא אין לו לחוש כלל, לפי שהובטח הנה אנכי עמך, וכל דבר טובה שיגזור הקל אינו חוזר, ואין לתלות זה בזכיותיו שהרי אפי' על תנאי אינו חוזר, אלא דאם חטא המובטח יתכן שיגרום החטא לביטול ההבטחה, והיינו משום דהוי כמו שלא הובטח איש זה, [ולשון רש"י שמא "נתלכלכתי" בחטא]. ונמצא שחשש יעקב

[בדרך אגב, אציין שמלשון הפסוק נראה שהמלאך נגע ליעקב ברגל אחת, ובזוהר הקדוש נראה סתירה בזה, שבמקום אחד (בראשית כא, ב) כתב שהפגם היה בנצח, כלומר ברגל ימין ["מכאן ולהלאה והוא צולע על ירכו, דא איהו נצח ישראל"]; ובמקום אחר (בראשית כו, ב) כתב שהפגם היה בהוד, דהיינו ברגל שמאל ["הוד שוקא שמאלא דעלה אתמר ליעקב והוא צולע על ירכו"]. ורבינו האר"י הקדוש (ליקוטי תורה וישלח, טעמי המצוות מצות גיד הנשה) ביאר ענין זה שאצל הזכר [זעיר אנפין] נפגם הנצח, ואצל הנקבה [מלכות] נפגם ההוד, וזה היה הפגם הגדול יותר, ועל כן נאסרו באכילה שני גידי הנשה, הן של ימין והן של שמאל. ויעויין בדבריו (שער הגלגולים, הקדמה לג) שביאר ששמואל הנביא תיקן את הפגם שקרה בנצח; ובמקום אחר (פרי עץ חיים, שער חנוכה פרק ד; סידור קול יעקב כוונות חנוכה, דף קסו, א) כתב שמתתיהו תיקן את הפגם שארע בהוד. ועל דרך דרוש אפשר לומר שעל כן השאילתות כתב את דיני חנוכה בפרשת וישלח, אף על פי שחנוכה אינו יוצא לעולם בפרשת וישלח. עוד אציין לדברי הזוהר הקדוש (פרשת וישלח דף קע, ב) שכתב שאותו גיד הנשה מכוון כנגד תשעה באב, ועל כן כל האוכל בתשעה באב כאילו אוכל מגיד הנשה. ובביאור ענין זה יש הרבה מה לדון. ואין כאן מקומו].

והנה הרמב"ם בפירושו המשניות (חולין פ"ז מ"ו) כתב: "ושים לבך לכלל הגדול הזה המובא במשנה זו והוא אמרם מסיני נאסר, והוא, שאתה צריך לדעת שכל מה שאנו נזהרים ממנו או עושים אותו היום אין אנו עושים זאת אלא מפני צווי ה' על ידי משה, לא מפני שה' צוה בכך לנביאים שקדמוהו, דוגמא לכך, אין אנו אוכלים אבר מן החי לא מפני שה' אסר על בני נח אבר מן החי, אלא מפני שמשה אסר עלינו אבר מן החי במה שנצטווה בסיני שישאר אבר מן החי אסור. וכן אין אנו מלים בגלל שאברהם מל את עצמו ואנשי ביתו, אלא מפני שה' צונו על ידי משה להמול כמו שמל אברהם עליו השלום, וכן גיד הנשה

הנה כ' לן הרמב"ם דב' מילי נינהו, האחד כשאינו אלא בין הקב"ה ובין הנביא, והשני, כשיאמר הקב"ה לנביא להבטיח בני אדם, וחלוקים הם, דכשאינו אלא להנביא אם יהיה חטא ויגברו העונות יכול זה לגרום שלא תבא הטובה המובטחת, וזהו חשש יעקב שמא יגרום החטא, שהבטחה זו הנה אנכי עמך וגו' היתה בין הקב"ה לבניו, אמנם כשיאמר הקב"ה להבטיח בני אדם, וכמו הך דיתן להם ארצות גוים, אפי' חוטאין אינו חוזר בו. (ועי' משנ"ת בזה בארוכה להלן פ' שופטים, בענין בחינת הנביא בנבואתו).

ואשר לפי"ז הנה בפס' יג ואתה אמרת וגו' ושמתי את זרעך כחול הים, כ' רש"י וז"ל, והיכן אמר לו כן, והלא לא אמר אלא יהיה זרעך כעפר הארץ (לעיל כח, יד) אלא שאמר לו כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך, ולאברהם אמר והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים (לעיל כב, יז) עכ"ל. הנה הבטחה זו היא שנאמרה לאברהם על זרעו, אינה כהבטחת והנה אנכי עמך ושמרתך שנאמרה בין הקב"ה להנביא ואין דבר הנבואה נועד להיוודע לבני אדם, אשר בנבואה זו יכול החטא לגרום ביטול ההבטחה כמש"נ, אולם בהבטחה לאברהם על זרעו אשר דבר הנבואה נועד להיוודע לבני אדם, עיין מה שנתבאר זאת בארוכה לעיל פ' לך לך, הוי בכלל נבואה שאי אפשר שתתבטל ואין החטא גורם ביטולה.

"ממדבר מתנה" - עיונים בפרשה (מהרה"ג רבי בניהו כהן שליט"א)

פרשת וישלח תשפג

ו) איסור גיד הנשה ולמדין קודם מתן

תורה

א בפרשת השבוע מתואר ששרו של עשו הכה את יעקב ברגלו, וכלשון הפסוק (בראשית לב, כה - כו): "וַיִּתֵּר יַעֲקֹב לְבִדּוֹ וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר. וַיֵּרָא פִּי לֹא יָכַל לוֹ וַיִּגַע בְּכַף יָרְכוֹ וַתִּקַּע פֶּה יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּהֶאָבֵקוֹ עִמּוֹ". כתוצאה מענין זה נאסר על ישראל לאכול את גיד הנשה, וכלשון הפסוק (שם, לג): "עַל כֵּן לֹא יֵאָכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנֶּשֶׂה אֲשֶׁר עַל כֶּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נִגַע בְּכַף יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנֶּשֶׂה".

רמזים וגילויי מילתא, אותם ניתן ללמוד מקודם מתן תורה, ועליהם לא נאמר הכלל שאין למדים מקודם מתן תורה. ועל כן ניתן ללמוד שאין מערבים שמחה בשמחה, ושעושים לחתן שבעת ימי משתה מהפסוק (בראשית כט, כז) מלא שבוע זאת, וכמו שמבואר בירושלמי (מועד קטן פ"א ה"ז), והובא ברש"י על אתר.

ועל כן אפשר ללמוד את סברת ר"ת (קידושין נב, א) שהמקדש בתו בסתם, כוונתו לגדולה, מלשון הפסוק (בראשית שם, כו) לא יעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה [ובשני לימודים אלו, אין הלימוד מעצם דברי לבן, אלא מכך שיעקב שתק והסכים לדבריו. וכן צריך לבאר בדברי המהרש"א (ב"ב טז, א) שהקשה כיצד אברהם אבינו לא הסתכל על שרה לפני שנשאה ועבר על דברי חז"ל (קידושין מא, א) שאסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה. שכוונתו לשאול היאך התורה ציינה את העובדה שהוא לא ראה את אשתו קודם נישואיו, והלא לפי חז"ל אדם צריך לראות את אשתו לפני שמתחתן עמה.

וראה ברמב"ן ויצא (בראשית כט, כז) ובהערת הרח"ד שעוועל שם שציין לדברי השואל ומשיב (מהדורה ד, א, מח) שהעיר על דברי הרמב"ן שלגבי אבלות כתב הירושלמי שאין למדים מקודם מתן תורה, וא"כ יוצא שיציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא, שמיוסף הצדיק לא לומדים הלכות, ואילו מלבן הרשע לומדים דינים. ולבסוף הביא בשם היפה תואר (ויחי, ז) שמחלק בין מצוה, שאין למדים מקודם מתן תורה; לבין ענין מוסרי, שאת זה לומדים מקודם מתן תורה].

וכן מיושב היאך ניתן ללמוד מיוסף שבשני רעב אסור לשמש מיטתו (תענית יא, א), וכן שמשנים מפני השלום (יבמות סה, ב), וכן שזריזים מקדימים למצוות (פסחים ד, א), וכן נתינת יב חודש בין אירוסין לנישואין (כתובות נז, ב).

ג. וישנם לימודים שהם גזירה שווה או פירושי מילים, שגם בהם ניתן ללמוד ולדייק אף מקודם מתן

אין אנו נמשכים בו אחרי אסור יעקב אבינו אלא צווי משה רבינו, הלא תראה אמרם שש מאות ושלוש עשרה מצות נאמרו לו למשה בסיני, וכל אלה מכלל המצות".

כלומר שאיסור גיד הנשה אינו בגלל הפסוק שנאמר בפרשת השבוע הזו, אלא בגלל ציווי משה רבינו בהר סיני שהזהיר על זה.

וחזר ושנה ענין זה בחיבורו (אבל א, א): "מצות עשה להתאבל על הקרובים, שנאמר ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה', ואין אבלות מן התורה אלא ביום ראשון בלבד שהוא יום המיתה ויום הקבורה, אבל שאר השבעה ימים אינו דין תורה, אף על פי שנאמר בתורה ויעש לאביו אבל שבעת ימים ניתנה תורה ונתחדשה הלכה ומשה רבינו תקן להם לישראל שבעת ימי אבלות ושבעת ימי המשתה".

ובאמת שיסוד דבריו של הרמב"ם מבואר בירושלמי (מועד קטן פ"ג ה"ה) שאין למדין מקודם מתן תורה, כלומר שאין ללמוד דין ממה שעשו אבותינו קודם מתן תורה.

ומצינו יסוד זה גם בתלמוד בבלי בג' מקומות: א. בגמרא (יומא כח, ב) דנה הגמרא מתי זמן תפילת שחרית, ומבארת הגמרא שתפילתו של אברהם היתה בזמן השחרת הכתלים, ומקשה הגמרא כיצד ניתן ללמוד מאברהם אבינו. וביארו רבינו חננאל והערוך (ערך שחר) ששאלת הגמרא היתה שאי אפשר ללמוד מקודם מתן תורה. ב. הגמרא (סנהדרין מו, ב) דנה באריכות מנין יודעים על מצוות קבורה, ומבואר שם שאין להוכיח מקבורת האבות, לפי שאולי זה היה מנהג בעלמא. ג. וכן מצינו בגמרא (שם טו, ב) שמסתפקת על שור סיני [כלומר שור שעלה להר סיני בזמן מתן תורה] בכמה נידון, ומבואר שם בגמרא שנקודת הדין היא האם למדים שעה מדורות או לא.

ב. והנה מצינו מקומות רבים שחכמים למדו דברים מקודם מתן תורה. וצריך ביאור מהו הגדר בדבר זה. והנראה לומר שיש לחלק בין סוגי הלימודים. דברים שהם מנהגים ודרך ארץ, או דברים שהם אסמכתאות

הנלמד מדברי יהודה ליעקב אבינו. נידוי על תנאי שצריך הפרה (מכות יא, ב). עולה טעונה כלי (זבחים צז, ב). איסור השחתת זרע (נדה יג, א) הנלמד ממיתת ער ואונן [ובענין זה נחלקו הראשונים אם זהו דרשה גמורה או רק אסמכתה. ויעויין בשו"ת פני יהושע (חלק ב סימן מד), ובתורת חסד (חלק ב סימן מג) שהאריכו במחלוקת זו]. קבורת תפיסת המת (נזיר סה, א) הנלמד מיעקב אבינו [ובעיקר הלימוד מיעקב אבינו יש לתמוה שהרי יעקב לא נקבר במצרים אפילו שעה אחת, וא"כ כלל לא היה בו תפוסת המת. שוב ראיתי שכבר עמד על זה בפירוש העמק דבר (בראשית מז, ל), ותירץ שזה גופא היתה כוונת יעקב שאל תשאירני במצרים אפילו שעה אחת בכדי שלא תצטרך לקחת מתפוסת המת]. חיוב העלאת חוץ בראש המזבח (זבחים קח, ב). שהיית י' שנים לגירושין (יבמות סד, א) הנלמד מאברהם ושרה.

ויעויין בשאילתות (ויחי, שאילתא לה) ובהגהות שאילת שלום (שם אות נ, עמוד רכד) ובביאור העמק שאלה (שם, אות א) שניסו ליישב ענין זה. ואף אחד מתירושים אלו אינו מיישב את כל הלימודים. וצריך לומר שהיה קים להו לחז"ל שישנם דברים שלומדים אף קודם מתן תורה, וישנם דברים שלא לומדים מקודם מתן תורה. ויעויין עוד בשו"ת מהרש"ם (חלק ב סימן רכד אות יב, ד, צו, ב) שהאריך בזה.

***

ז) פניני פז מהרב ר' אברהם זלצמן

שליט"א

בעל מח"ס אדני פז על סוגיות הש"ס.

בס"ד בראשית

וַיִּקַּם בְּלֵילָהּ הוּא וַיִּקַּח אֶת-שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֶת-שְׁתֵּי שִׁפְחֹתָיו
וְאֶת-אֶתְדֵי עֶשֶׂר יְלָדָיו וַיַּעֲבֹר אֶת מַעְבַּר יַבֶּק: וְגו' וַיֵּשֶׁא
יַעֲקֹב עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה עֶשָׂו בָּא וְעִמּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ
וַיַּחֲזֵק אֶת-הַיְלָדִים עַל-לְאָה וְעַל-רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשִּׁפְחֹת:

תורה. כמו הלימוד של קידושי כסף הנלמד מקיחה קיחה משדה עפרון (קידושים ב, א), וכן חובת סיכון רק בדבר שאינו מקבל טומאה (סוכה יא, ב), וכן שנוהג יבום באחים רק מן האב (יבמות יז, ב). ואת לימודים אלו ניתן ללמוד מלפני מתן תורה, וכן מבואר בתוס' (ב"ק עא, ב ד"ה איסורי) "ומיהו קשה בריש פ"ב דיבמות (יז, ב) אמר דנין אחים מאחים ואין דנין אחים מאחיק, אף על גב דשנים עשר עבדיך אחים אנחנו לא נאמר בסיני. וי"ל כיון דילפינן כבר בחד דוכתא דשמה שחיטה כגון באותו ואת בנו משום דהוי שחיטה משחיטה קסבר רבי מאיר יש לנו לומר בכל מקום" [ומכאן תמיהה יוצאת על הפני משה (סנהדרין פ"א הלכה ד) שכתב שאין למדים גזירה שווה מלפני מתן תורה. וכן תמה עליו בהגהות עיתים לבינה (על ספר העיתים אות קסה עמוד 237-238, אות ט)].

והסברא בזה היא שלימוד גזירה שווה מתבסס על דמיון בין שני מילים זהות, ודין שנאמר באחת מהמילים הללו מלמד על חבירו, וממילא לא שייך לומר שכיון שאחד מהמילים הזהות נאמר לפני מתן תורה אי אפשר ללמוד ממנו, שהרי הכל אותה תורה. ובעל כרחך שדברי הירושלמי נאמרו רק על דינים וחידושי הלכות, וגם כלפיהם ניתן לחלק בין מנהגים של האבות או ציוויים שציוו, או סיפור דברי הימים של האבות, שכלפיהם נאמר הכלל שאין למדים לפני מתן תורה, ובפרט היכן שיש מקום לחלק מסברא, כמו באבלו של יעקב, שאפשר לחלק ולטעון שיעקב היה אדם חשוב ועל כן עשו לו אבל כזה.

אבל דברים שדיבר ד' אל האבות, ניתן ללמוד מדיבורים אלו אף שנאמרו קודם מתן תורה [וכמו הלימוד שצריך הבחנה ג' חדשים בין בעל ראשון לבעל שני (יבמות מב, ב) שנלמד מדברי ה' לאברהם [ויעויין בבית שמואל (אבן העזר יג, א)].

ד. ואמנם גם אחרי חלוקה זו אין כלל זה ברור כל צורכו, שהלא מצינו דברים הנלמדים מלפני מתן תורה, ואינם מדברי ה' לאבות, ואינם מנהגים או לימודים. ונפרט את חלקם: שעבוד ערב (ב"ב קעג, ב)

'דינה' על שם דין ומשפט. כלומר שמראשית היווצרותה מסלול חייה אמור היה להיות באופן של דין.

ומעתה אולי אפשר לומר בזה, עד כמה שאפשר להבין ע"ד משל ממה שמובא בכתובים את עומק הדברים, שמאחר ולא היה ברור ליעקב מי הוא זה שישא את דינה היה לו להניח לידי שמים להחליט בדבר זה, ובמידה מסוימת להעדיף את עשיו מאחר, שהרי עשיו היה מהול, והיה נושאה בהיתר, ויתכן ואף היתה מחזירתו למוטב, לא כן אדם אחר שאין לידע האם היה לו כל אלו צדדי 'ההיתר', וכן מבואר במדרש שמטעם זה נענש יעקב שנשאה לבסוף שכם.

ואפשר להסביר זאת ביתר עומק, שכאשר יש לאדם התלבטות או נסיון, וצרה, הרי שחובת ההשתדלות מונחת לפתחו כל זמן וצדדי הספק והשלכותיהם הם ברי השגה, אך כאשר אין לו השגה בצדדי הספק, אין לו חובת ההשתדלות ועליו לסמוך על הקב"ה שינהיג את עולמו בטוב.

והרי שהספק במקרה של דינה האם לאפשר מציאות שעשיו ישא את דינה או לא, היה ספק שההתלבטות בו היא לא ברת השגה, שהרי אם לא ישאנה עשיו אין ידיעה מי ישאנה יתכן שאף גרוע מכך, ומאידך יתכן שתחזיר את עשיו בתשובה, ומשום כך היה צריך יעקב לסמוך על הקב"ה שינהיג את עולמו בטוב.

ג.

אין רע יורד מן השמים

אכן שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריאה, ואע"פ שבפשוטו של מקרה נראה שיעקב נענש ששכם

רש"י מבאר שהטעם שמנה הכתוב רק אחד עשר מילדי יעקב הר"ז משום: שיעקב החביא את דינה בתיבה ונעל בפניה והטעם 'שלא יתן בה עשו עיניו, ולכך נענש יעקב שמנעה מאחיו שמא תחזירנו למוטב, ונפלה ביד שכם', ע"כ.

מדוע נענש יעקב בלקיחת דינה?

ויש להבין טעמו של דבר, מדוע נענש יעקב בדבר, והרי אף שרה טענה שיש להרחיק את ישמעאל מיצחק בכדי שלא ישפיע עליו, והדבר כלל אף גירוש ישמעאל אע"פ שהיה בן לאברהם, ובמה יעקב עשה שונה בכך שרצה לשמור על דינה.

ותגדל השאלה שהרי לא היה וודאות שדינה תוכל להחזיר את עשיו, וכדברי רש"י שהיה זה רק 'שמא' ומאידך גיסא, יצחק ורבקה לא הצליחו להשפיע על עשיו וזה 'וודאי', ומדוע אם כך יש טענה על מעשי יעקב שהעדיף לחשוש מחמת הוודאות והניסיון שהיה בהחזרת עשיו בתשובה, על פני הספק 'שמא' דינה תוכל להחזיר את עשיו בתשובה.

ב.

אפשר לומר שכאשר אין השגה בספק אין חובת השתדלות ויש לסמוך על ה'

ובהקדם לזה, במדרש רבה בפרשה, ובעוד מקומות מבואר שעם כל שבט שנולד נולדה תאומה עימו, שישאנה. מלבד שנים, דינה ויוסף, שלא נולד תאום עבורם, והטעם לכך שליוסף יועד משמים 'אסנת בת פוטיפרע' שמבואר במדרש בפרשת מקץ, שהיא היתה בת דינה שהתעברה משכם בן חמור. ולדינה למעשה לא יועד אף אחד מן השבטים, וכתב במדרש שלכן נראה שמה

ומצינו למדים מכך את מה שאמר הבעש"ט
'שאינ רע יורד מן השמים' כלומר אף אם במציאות
הנהגת ה' נראית כדבר שיש בו קושי, כלקחת
דינה אחות השבטים למעשה קלון ע"י איש
תועבה, וכן חייה של אסנת בת דינה שהיו בריחוק
ממשפחתה, אכן הקב"ה סביב בזה שע"ז תוולד
אסנת בת דינה להיות אשת יוסף הצדיק.

בן חמור לקח את דינה אכן במדרש מבואר
שהתוצאה היתה שתהיה בת שתינשא ליוסף.
שהנה לאחר שנולד לדינה בת מהיותה עם שכם
כתב לה יעקב אבינו קמיע שישמור עליה, והשליכו
אותה בחומת מצרים ומצאה פוטיפר ומתוך
שגידלה נקראה ביתו, וכאשר יוסף התמנה למלך
מצרים זרקה את הטס אליו ובירר של מי הטס
(הקמיע) וע"ז נשאה.

~~~~~
"נחשבה" – הגאון מורנו רבי יחיאל הלוי נוביק שליט"א ר"כ "דעת יוסף" אשדוד

בס"ד נחשבה פרשת וישלח

וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵית יוֹסֵף לְהִבָּחַ וּבֵית עֵשָׂו לְקָשׁ.

החברל שבין יעקב לעשו – יעקב עמוד התורה ועשו בעל חכמת אדום ותבונת הר עשו

וַיֵּצֵאוּ אֹתָם לְאֹמֶר כֹּה תֹאמְרוּן לְאֹדְנֵי לְעֵשָׂו כֹּה אָמַר עֲבָדְךָ יַעֲקֹב עִם לְבָן גִּרְתִּי וְאַחַר עַד עָתָה.
וּבְרַש"י, עִם לְבָן גִּרְתִּי, וְתַר"ג מִצְוֹת שְׁמַרְתִּי וְלֹא לְמַדְתִּי מִמַּעֲשֵׂי הָרַעִים.

וצריך לבאר מה היתה כוונת יעקב אבינו ע"ה לספר לעשו על מה שגר אצל לבן ושומר שם
תרי"ג מצוות ולא למד ממעשיו הרעים. ומדוע זה היה אמור לעניין את עשו הרשע, מעשיו
הטובים של יעקב אבינו.

ויתכן לפרש דמאחר שאמר יצחק לעשו, והיה כאשר תריד, שמשמעו כאשר יעקב ירד בשמירת
התורה, ופרקת עולו מעל צוואריך, על זה אמר לו יעקב לעשו, שלא הגיע זמן זה, שהרי,
"תרי"ג מצוות שמרתי".

והנה בספר עובדיה – שאנו קוראים בהפטרת וישלח – כתיב, וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵית יוֹסֵף
לְהִבָּחַ וּבֵית עֵשָׂו לְקָשׁ. והיינו שבכח האש של בית יעקב והלהבה של בית יוסף, ישרף הקש
דבית עשו, וצריך להבין המשל בזה, שבודאי יש בו משמעות מיוחדת, ולא לחינם כינה הכתוב
מלחמה זו שבין בית יעקב ובית יוסף כנגד בית עשו, מלחמת האש והלהבה שכנגד הקש, וכל
כהאי גוונא ודאי בא ללמדנו, וצריך להטות אוזן לשמוע כלימודים.

ונראה לבאר בעזרת השם שורש הדברים, דהנה יעקב אבינו היה עמוד התורה כידוע, ובתורה
כתיב הלא כה דברי כאש נאום ד', ואם כן מובן היטב שבית יעקב יש לו כח האש, דהיינו כח
התורה שהיא כאש.

ויש בנותן ענין להעתיק בזה מדברי קדוש ד' הרמח"ל בספרו דרך עין חיים שנדפס בסוף ספר
מסילת ישרים וזה לשונו:

על התורה נאמר (ירמיה כג כט): "הלא כה דברי כאש נאם ה'". והודיענו בזה, כי אמת
הדבר, שהתורה היא ממש אור אחד ניתן לישראל לאור בו.

כי לא כחכמות הנבריות וידיעות החול, שאינן אלא ידיעת דבר מה אשר ישנו השכל בטרחו – אך התורה הנה קודש ה', אשר לה מציאות גבוהה בגבהי מרומים. וכאשר יעסוק בה האדם למטה – אור היא אשר תאיר בנשמתו להגיע אותו אל גנוי מרומים, גנוי הבורא יתברך שמו, בדרך הארה ופעולה הזקה אשר היא פועלת בה:

והוא דבר החכם (משלי ו כג): "ותורה אור" – אור ממש, ולא חכמה לבד, ולא שמראה אור בדרך דמיון, אלא אור ממש, כי זו מציאותה למעלה, ובהיכנסה בנשמה יכנס אור בה, כאשר יכנס ניצוץ השמש באחד הבתים.

הנה כי כן למדנו מדברי הרמח"ל, שדברי התורה הם כאש, והאש היינו אור רוחני המאיר בנשמה כאשר יאיר אור השמש כאשר יכנס באחד הבתים. ובודאי שזה באמת היה כוחו של יעקב אבינו עליו השלום עמוד התורה והאמת, ובוה היה נלחם בודאי עם עשו שהיה איש ציד ואיש שדה.

והנה יעוין שם בדרך עין חיים בהמשך דבריו של הרמח"ל שכתב:

ואף גם זאת, הנה בדקדוק גדול נמשלה לאש ובהשוואה מדוקדקת, כי כאשר תראה הגחלת שאינה מלובה, השלהבת היא בתוכה כמוסה וסגורה, אשר בהפיה בה אז תתפשט ותתלהב ותצא מתרחבת והולכת, ובשלהבת היא נראים כמה מיני גוונים, מה שלא נראה בתחילה בגחלת, והכל מן הגחלת יוצא.

ומבואר בדבריו, שהשלהבת על גוניה השונים וכוחה העצום, היא כמוסה בכח בתוך הגחלת, וכל הגוונים שרואים אחר כך בהגחלת, הכל כבר מונח בתוכה של הגחלת.

ועיי' בהמשך דבריו, שכך הוא גם כן בתורה, מתחילתה היא כגחלת, שהיא עמומה, אבל כאשר האדם משתדל להבין וקורא וחוזר וקורא ומתחזק להתבונן היא הופכת לשלהבת. ובאמת כל לומד תורה יכול לחוש ענין זה, שכך אמנם היא דרכה של תורה, תחילתה גחלת וסופה אש שלהבת קה, עד שאפילו מים רבים לא יוכלו לכבות אהבתה ונהרות לא ישטפוה.

והנה יש בזה שני ענינים, כי קודם כל כאשר הגחלת הופכת לשלהבת, הרי אור הנשמה גובר שבעתים כאור החמה, ועוד ששלהבת זו מסייעת להאדם לעמוד בנסיונות החיים, כי מים רבים לא יוכלו לכבות את אהבתה של תורה ונהרות לא ישטפוה.

ולפי זה י"ל שכאשר יעקב אבינו עליו השלום חינך את בנו יוסף הצדיק, שהיה בן זקונים ובר חכים, עד כדי כך שהיה בכוחו לעמוד בנסיונות קשים שהוא עבר במצרים, זהו לאות שחינוכו של יעקב הפך אצל יוסף ללהבה, וזהו שטנו של עשו, שכל מהותו הוא יצר הרע והליכה אחר נטיית לבו, ועל כן בית יוסף בדווקא הוא להבה ששורפת הקש דעשו.

ומצינו עוד שכאשר עמד יוסף הצדיק בנסיון עם אשת פוטיפר, היה זה ע"י דמות דיוקנו של אביו, שהשפיעה על יוסף הצדיק מרחוק, וע"כ זכה לכוח זה שיוכל להלחם עם עשו. וזהו שאמר יעקב לעשו עם לבן גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים. והיינו שבכח זה שעמד בנסיונות אצל לבן הארמי, יוכל להלחם עם עשו הרשע ויוכל לו.

והנה שמעתי לדקדק מהו כפל הלשון ולא למדתי ממעשיו הרעים הרי כבר אמר ותרי"ג מצוות שמרתי, וא"כ ודאי שלא למד ממעשיו הרעים.

אמנם יתכן, שאף שאדם שומר את כל התרי"ג מצוות מכל מקום יש והוא משתדל ללמוד גם כן מלבן – עד כמה שזה לא סותר כמובן לתרי"ג מצוות – ואולי הוא יכול לחשוב שיש גם דברים ומעשים טובים... אצל לבן, ולא צריך להיות כל כך סגור – כי אם להיפך – יש כאלו שרוצים להיות פתוח – ללבן – ואזי יש ללבן כבר השפעה מסוימת עליו, ויתכן שמעתה עשו כבר יוכל לשלוט ביעקב, וזהו שאמר, ולא למדתי ממעשיו הרעים, והיינו שמעשיו של לבן הארמי המה בחזקת רעים.

והנה פרשה זו מלמדת כיצד יש לעם ישראל לנהוג בגלות, והגלות יכולה להיות או בין הגויים או אפילו בין היהודים, ולמרות שישנם החושבים שזהו דווקא כאשר נמצאים בין הגוים והם עושים צרות אזי צריך דורון תפילה ומלחמה, אבל כיום שאנו בארץ ישראל בין יהודים, ואין מלחמה ואין פגע בס"ד שאנו צריכים להלחם בה, ואזי אין משהו מיוחד ללמוד מהפרשה, אמנם נהפוך הוא, כי יש ויש לימודים נפלאים לדורינו אנו בפרשה זו, ועיקר העיקרים הוא לדעת שההגנה של יעקב תלויה בשמירת המצוות, ובהתבדלות מן הרשעים, ממעשיהם הרעים. כי כל מעשיהם רעים לד' מאד. וכמה רואים זאת בדורינו, ד' ישמרנו.

והנה יש להתבונן עוד בהאי קרא דבית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש.

דהנה אמרו בקידושין בראתי יצה"ר בראתי תורה תכלין לו, וכבר כתב המסילת ישרים דהקב"ה שהוא ברא היצה"ר הוא יודע התכלין שמועיל כנגדו, והוא יודע שאין שום דבר אחר מועיל חוץ מתכלין זה. ויש להבין ענין זה דהתורה בדווקא היא התכלין ליצר הרע.

והנה בסוגיא דסוף מסכת קידושין רואים שהיצה"ר דומה לאש, וע"כ אמר ר' עמרם שם, נורא בי ר' עמרם, ועי' מ"ש המהרש"א שם, דלא לחנם היה מוציא ר' עמרם חסידא דבר שקר מפיו. עי' שם. ואם כן בודאי היצר הרע הוא סכנה גדולה לכל אדם באשר הוא, ואם כן מה תקותינו מה כוחינו מה גבורתינו, וכיצד נעמוד בפני היצר הרע.

אלא שהתורה גם היא נמשלה לאש, ואמנם התורה היא אש של הקב"ה, והכתוב אומר כי ד' א' אש אוכלה אש ותורה דיליה אוכלת להיצה"ר שהוא כאש, כן י"ל.

ולזה אמר יעקב לעשו, עם לבן גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי, ולא זו בלבד, אלא שאף לא למדתי ממעשיו הרעים. ובזה הי' יעקב אבינו מוכיח לעשו שאין לו ולא יהיה לו שום שליטה עליו.

והנה אמרו במדרש שוחר טוב שקלסתר פניו של עשו דומה לקלסתר פניו של יעקב, ופירש המהר"ל בחידושי אגדות סוטה פרק ראשון, דהענין הוא שיעקב ועשו שוין זה לזה מצד הנגלה ומתנגדים זה לזה מצד הנסתר.

ויש לפרש הכוונה, דלאדם מן הצד היה דומה שיעקב ועשו דומים זה לזה, כי היה דמיון חיצוני ביניהם, אולם מצד הנסתר, כלומר במהותם, הם היו שונים לגמרי.

והנה כתיב בעובדיה, והאבדתי חכמים מאדום ותבונה מהר עשו, ואמרו ע"ז במדרש אם יאמר לך אדם חכמה בגוים תאמין, תורה בגוים אל תאמין.

ונראה שכאן טמון ההבדל היסודי בין שני האחים יעקב ועשו, כי יעקב הוא סמל התורה, ועשו סמל החכמה, וע"כ היו דומים מצד הנגלה, אולם מצד הנסתר הם מתנגדים, כי יעקב תורה ועשו חכמה, ואין דרך להנצל מן היצה"ר רק על ידי תורה ולא ע"י חכמה.

ולכן מצינו שיעקב ובניו עמדו בנסיונות החיים, ואילו עשו נופל מידי יום ביומו, עד שעיפה נפשו להורגים. כי רק על ידי כח התורה שהיא כאש, ניתן להינצל מיצר הרע.

תורה מחכימה פתי – מצילה מפיתויים

והנה ברצוני להזכיר את השיחה האחרונה ששמעתי בשנת תשנ"ט מפי מו"ר מרן הגר"ד פוברסקי זצוק"ל, והיה זה לעת זקנתו המופלגת כידוע. שדיבר על התופעה שרואים שאדם הלומד תורה הוא מתנדנד תוך כדי לימודו, והוא מתנגג, ולא מצינו כך באדם שלומד חכמה או פילוסופיה. ואמר שהלומד תורה לומד עם הקב"ה כביכול, ולכן הנשמה מתנועעת ומתנגגת.

והנה המהר"ל כתב בנצח ישראל פרק ל"א, יש לך לדעת כי החכמות הם שתים בעולם החכמה האחת היא חכמת התורה והם דרכי השם אשר חכמה זאת לא הוריש לשום אדם, כי היא שכל האלקי כמו שהוא ידוע כי התורה בפרט הוא שכל אלקי, ולא ניתן זה כי אם לישראל אשר צוה להם חוקים ומשפטים והחכמה הזאת היא מן השם יתברך אשר נתן תורה לישראל, החכמה השני' היא חכמה אנושית וזאת החכמה היא בעו"ג, אמרו במדרש אם יאמר לך אדם יש תורה בעו"ג אל תאמין שנאמר בגוים אין תורה, אם יאמר לך יש חכמה באומות תאמין שנאמר והאבדתי חכמה מאדום וגו' א"כ אית בהו. עי' בדבריו.

והנה צריך לדעת כי התורה מלמדת לאדם להתרחק מכל הפיתויים, כי כתיב פתי יאמין לכל דבר, והתורה מחכימת פתי, והיינו ע"י שמלמדת אותו להתרחק מן הרשעים, וממעשיהם הרעים.

וזה שורש ההבדל שבין התורה והחכמה, כי החכמה האנושית מסייעת לאדם להחכים בידיעת והבנת חלקי הבריאה, ואילו התורה מלמדת האדם את ההבנה של עצמיותו, וכיצד יכול האדם לשלוט על כוחותיו הוא. ולכן התורה מחכימת פתי, והיינו שהופכת האדם מפתי, לאדם חכם שמבין ערמת היצר. והאור הזרוע לצדיק – מביא לישרי לב שמחה...

הרב יאיר וינשטוק שליט"א

צדיק מצרה נחליץ.

ממלכת תימן, שנת תרצ"ג.

החמה ליהטה באותו יום, כמו בכל יום ויום בארץ זו שנקראת על שם צידה הדרומי, החם. ואם בכל תימן חם, הרי בצד דרום של תימן חם בכפלי כפליים.

העיר ביידא השוכנת בדרום תימן לא נבדלה מעריה האחרות של הממלכה. בתיה בתי חימר מגובבים זה על זה בצפיפות בבקעה השטוחה שבין ההרים הגבוהים, וצבע חום-אדמדם שולט בכל.

רבי זכריה כהן ישב בחצר האחורית של ביתו ואצבעותיו מוללו עלים יבשים. יש שהוא מפורר עלים יבשים, כדי ק שיהם נפרכים בצפון. יש שהוא מרסק וטוחן עלים לחים דווקא, סוחט מהם את המיץ הירקרק ואוגר אותו בצלוחיות זכוכית קטנות. עיניו הכהות בחנו בשימת לב את מרקמו של העלה. לראות אם לא נגסו בו התולעים, האם עונה הוא לציפיות הגבוהות שתולים בו.

רבי זכריה כהן רופא הוא. מיטיב לרקוח סממני מרפא מן העלים. יודע איזה צמח עדיף למחלת ראש, איזה שיקוי ייטיב לחולה הסובל מכאבי בטן, ואיזו משחה תיטיב לעורו המודלק של חולה עור.

שמו של רבי זכריה יצא בכל האיזור ואף בין הגויים מסביב יודעים לספר מנפלאותיו של "מורי זכריה ארון". (הו"ו חרוקה). שכן כל היהודים הכהנים בני תימן נקראים בפי הישמעאלים שכניהם בשם 'ארון' על שם אהרן הכהן, סבם של הכהנים. כולם יודעים שמורי זכריה ארון הוא רופא מעולה מאין כמוהו, ושיקויי המרפא שלו מחוללים נפלאות.

את נפלאותיו של הרופא יודעים הכל יהודים וגויים כאחד, אולם מה שאין הכל יודעים אלא רק בני משפחתו הקרובים, מה שמורי זכריה עושה לאחר שבדק את החולה היטב וצייד אותו בבקבוק של תרופה.

לאחר שיוצא החולה מביתו של מורי זכריה, מסתגר הרופא בחדרו. פותח את ספר התהלים ומתפלל בדמעות לפני בוראו, "אני עשיתי מה שאני יכול. אבל אתה, אבא שבשמים, הרי אתה הרופא האמיתי, רופא כל בשר, אנא כשם ששלחת לאיש פלוני את המחלה, כן תשלח מאתך עזר ותרופה, תרפאו ברפואה שלמה".

יותר ממה ששיקויי המרפא ומיצוי של צמחים מסייע לחולים, תפילותיו הבוקעות מקירות לבו מחוללות פלאים. לאחר כמה שעות והמחלה כלא היתה. החולה מרגיש כמי שנולד מחדש. קם ומתהלך בחוץ בריא ושלם, ולא נודע כי אך לפני שעות ספורות התייסר במכאובים.

כיון שיצא שמו הטוב של מורי זכריה היו נוהרים אליו מכל רחבי האיזור, ולא דווקא מן העיר ביידא. מורי זכריה טיפל גם בערבים באותה מסירות ונאמנות שהעניק לאחיו בני עמו, "מפני דרכי שלום". גם המושל המחוזי, איסמעיל, שהעיר ביידא היתה תחת חסותו, העריץ את היהודי בן מחוזו, והמליץ עליו לפני כל מי שנזקק לטיפול ולבחנו של רופא מומחה.

ענת אבק התאבכה לפתע מן הדרך הראשית. עיניו של מורי זכריה נטשו לרגע את העלה הירוק והתמקדו בענת האבק שהתקרבה במהירות. בתימן לפני כשבעים שנה אנשים לא מיהרו בדרך כלל. הם הלכו מרחקים רבים ברגל, ומי שהשיגה ידו רכב על גמל או חמור. סוס מהיר היה בגדר מותרות השמורות רק לאישי המלוכה. "מה יש לאיש ממשפחת המלוכה לחפש כאן?" תמה מורי זכריה אל עצמו.

עתה זיהה בבירור את הסוס הדוהר מבעד לענן החום שיצרו פרסותיו הנוקשות על הקרקע החולית. על האוכף ישב פרש לבוש במדי צבא. לא נותר מקום לספק. פניו של הרוכב היו מועדות אל ביתו של מורי זכריה.

הקצין ירד מן הסוס ונכנס בצעדים מהירים אל החצר הקדמית בה ישב מורי זכריה. "האם אתה הוא מורי זכריה, הרופא?"

מורי זכריה הנהן בראשו.

"האימאם יחיא קורא לך בדחיפות" אמר הקצין בפנים חמורות.

"המלך בכבוד ובעצמו שלח אותך אלי?" השתומם מורי זכריה, "מה יכול יצור קטן כמוני לעזור למלכה הגדול של תימן?"

"לא עת היא לענווה" אמר הקצין, "בן אחיו של המלך, נער צעיר בן 15 חלה במחלה קשה. שום רופא, ואפילו רופאי ארמון המלוכה לא הצליח למצוא לו תרופה. מצבו של הנער הולך ומתדרדר, עליך לבוא איתי מיד. הסוס החסון יכול לשאת את שנינו על גבו".

"עלי לדעת ממה הוא סובל" אמר הרופא, "לא אוכל לקחת עמי את כל התרופות. אם תפרט את סימני המחלה, אוכל להצטמצם בבחירת צלוחיות התרופה הנדרשות".

הקצין נאנח קלות. "הוא חולה במחלת הפחד! מפחד מאנשים, מכל אדם. כל היום מסתגר הוא בחדר חשוך, וכאשר הוא רואה מישהו, נתקף בפחד איום, וכל גופו רועד כאילו עומדים להרוג אותו. תאבוננו אבד לו. אינו אוכל מאומה מזה זמן רב, וגופו נראה כשלד. הרופאים אומרים כי אם לא יטופל בידי רופא מומחה, ימות בקרוב".

מורי זכריה שקע בהרהורים, כאשר הקצין קרע את חוט מחשבותיו. "אני יודע מה מפריע לך, אתה בוודאי חושב על האיסור שלך כיהודי להכנס לאיזור ארמון המלוכה. אבל אחמד, מנהל משק הארמון, המליץ עליך בחום לפני האימאם, וטען כי אתה האדם היחידי בכל תימן העשוי להועיל לנער החולה. האימאם יחיא אינו

יכול לשאת את צערו של אחיו ואת מצבו העגום של אחיינו החולה, הוא מוכן לתת לך רשות להכנס לארמון, למרות שאתה יהודי. יתר על כן, האימאם מודיע: אם תסרב לבוא לארמון, בן מוות אתה!"

"אין צורך לאיים עלי בגזר דין מוות" אמר מורי זכריה בנעימות, "אינני מסרב גם לבקשתו של אחד מדלת העם. מטפל אני בכל אדם סובל, ובודאי לא אמנע את עזרתי ממלכנו הנכבד, האימאם יחיא ירום הודו".

מורי זכריה נטל עמו את טליתו ותפיליו, ומבחר גדול של בקבוקי תרופות. הוא נפרד מאשתו וילדיו ועלה על הסוס כשפניו מועדות לעיר הבירה צנעא, אל ארמון המלוכה.

X

מורי זכריה לא התקשה לאבחן את מחלת העצבים של הצעיר ששכב במיטה ונראה על סף המוות. האימאם ואחיו עמדו והתבוננו בו בתקווה. "תוכל לעזור לו?" שאל האימאם כמעט בתחינה.

מורי זכריה נשא עיניו אל השמים, "בעזרת האל יתברך ויתעלה, אני חושב שיש לי כאן שיקוי מתאים למחלתו. אצוק כעת כמה טיפות לפיו ובעוד כמה שעות אעשה זאת בשנית. מחר בבוקר הוא כבר יחוש הרבה יותר טוב. אבל אסור לאיש להכנס לחדרו של הנער כל הלילה".

"בסדר ועשה זאת מיד" רעם קולו של האימאם, "מחר בבוקר נבוא לבקר אותו. אם לא יחול שיפור במצבו, ינקרו העורבים את בשרך".

פניו של מורי זכריה הלבינו. האימאם העריץ לא יהסס לקיים את איומו ולנקום בו אם התרופה לא תועיל. מהי אשמתו במצב הזה, וכי הוא הביא את המחלה על הנער? אבל זאת ידע, כבוש הוא תחת ידי השליט, לשבט או לחסד, ועל כל גל וגל עליו לנענע את ראשו ולהמתין שיחלוף וידעך.

הוא יצק כמה טיפות לפיו של הנער, שהה בחדר כמה שעות ואחר עשה זאת בשנית. לאחר מכן הובל על ידי משרתי האימאם לחדר באגף אחר של הארמון. שם נכלא מאחורי דלת נעולה. האימאם לא הותיר מקום לספק. מחר בבוקר ייבדק הנער, ואם לא יחול שיפור במצבו, חייו של מורי זכריה שווים פחות מקליפת השום.

מיד לאחר שנסגרה הדלת מאחורי גבו החל מורי זכריה להתפלל. הפעם, ידע, לא רק חייו של הנער נתונים בכף המאזניים, גם חייו שלו. הוא התפלל בכל מאודו אל הבורא שיחוס על חיי שניהם. הוא לא ישן כל הלילה ושפתיו רחשו פרקי תהילים ללא הרף.

X

בבוקר השכם נשמע שקשוק המפתח, המשרת חיך בשמחה.

"הנער מרגיש הרבה יותר טוב" אמר בצהלת צחוק, "זה נראה כמו נס של תחיית המתים". בנשימה אחת הוסיף וסיפר: "כל הלילה בכה הנער וזעק מים, מים, הביאו לי מים, אני צמא, חם לי מאד, אני מזיע ועוד דברים כאלו. רצינו להיכנס לחדרו ולהגמיעו מים, אך פקודתך חזקה עלינו ובקושי רב התאפקנו כל הלילה. כעת נראה שאתה צדקת".

לאחר שעה קצרה יכול היה מורי זכריה כהן לאשר את דבריו של המשרת. עיניו של הנער שאתמול היו כבויות וחסרות חיים נדלקו עתה בניצוץ מחודש. גם בלחיו החיוורות עלה סומק קל.

האימאם ואחיו נכנסו אחריו. כאשר נוכחו לראות בהטבה הגדולה שחלה במצבו של החולה כמעט פצחו במחול.

"הביאו לי כד עם מים רתוחים" ביקש מורי זכריה. כאשר נתמלאה בקשתו הסתגר עם הנער ביחידות, והשקה אותו בכפית מעט מעט עד שתמו המים מן הכד והצמא עזב את החולה המיוזע. מיד לאחר מכן נעצמו עיניו של הנער, הוא ישן שלוש יממות רצופות, וכשהתעורר לאחריהן ניכר היה בחוש כי מצבו הגופני והנפשי השתפרו פלאים. לאחר שעות אחדות קם והתהלך בחוץ, עליז ומחייך.

האימאם לא ידע את נפשו מרוב התפעלות. הוא שילם לרופא היהודי את שכרו ביד נדיבה, ולא נתקררה דעתו עד שהעניק לו כעין "תעודת דיפלומט", שהוענקה רק למקורבי חצר המלוכה ובעזרתה אפשר היה לנוע ללא

קשיים ממקום למקום. יהודי תימן באותו זמן היו מוגבלים מאד ברשימת האתרים אליהם הורשו להיכנס, ברם, מורי זכריה הרופא יכול היה להיכנס ללא הגבלה לכל מקום שליבו חפץ.

X

שנים אחדות חלפו מאז.

היחסים בין מושל המחוז לבין האימאם יחיא נתערערו מאד. המושל המחוזי איסמעיל היה "מלך קטן" במקומו והוא מרד באימאם יחיא, מלך תימן. לרשותו עמד צבא קטן של חיילים חמושים ונאמנים שהיו מוכנים לעשות הכל למען המושל שהיה עבורם המלך האמיתי, בעוד את האימאם שנאו בכל מאודם.

כמרדכי היהודי בשעתו שידע שבעים לשון וכך גילה את מזימתם של בגתן ותרש, כך אירע עם מורי זכריה. השפה המדוברת בתימן היתה שונה ממקום למקום. לא השפה והניבים השולטים באזור ביידא, כהרי השפה והניבים המיוחדים לאזור צנעא. אבל מורי זכריה הכיר את כל הניבים והדיאלקטים המיוחדים של כל מקום ומקום. באחד הימים כשיצא לשדה ללקט עשבי מרפא, קלטו אוזניו שיחה סודית בין כמה מחייליו של המושל המחוזי. הללו נדברו ביניהם להרעיל בלילה הבא את מי הבאר של ארמון האימאם. החיילים ראו את הרופא היהודי, אך לא ייחסו לכך כח חשיבות. הם באו מאזור אחר בתימן ואיש מן המקומיים לא הבין את שפתם. הם סיכמו ביניהם פרטים בדבר המקום והשעה המדויקת בלילה בה תתבצע הרעלת הבאר.

לאחר שעה קלה יצא מורי זכריה רכוב על סוס מהיר בדרכו לצנעא. "תעודת הדיפלומט" שלו הקלה את צעדיו והוא הגיע במהירות רבה אל ארמון האימאם, שם גילה לו את מה ששמע בסתר.

"אתה בטוח שאיסמעיל רוצה להרעילני?" שאל האימאם בהתרגשות וחימה עצורה בקולו.

"האם אעלה דבר כזה בדמיוני" ענה הרופא בשאלה, "הזדרזתי ושעטתי לכאן בכל המהירות כדי להציל את חיך, מלכנו רב החסד".

בתחילת הלילה, עם רדת החשכה, יצאו חיילים מצבא תימן והציבו מארב בין השיחים סביב הבאר. שעה לאחר חצות לכדו כמה מחייליו של מושל ביידא בשעת מעשה, כאשר בידיהם צלוחיות של רעל שקוף ונטול ריח וטעם. הסם, כפי שהתברר, היה כה חריף עד שהיה בכוחו לקטול בקלות את כל דיירי הארמון.

עוד באותו יום נתלו החיילים המרעילים בעיר המלוכה צנעא ופני איסמעיל מושל ביידא חפו.

בירור חשאי שעוד העלה כי הרופא רכב באותו יום לצנעא, על סוס מהיר. "לשם מה מיהר זכריה לצנעא?" רתח המושל בזעם, "אין זאת אלא שמרגל הוא".

ביתו של מורי זכריה הוקף חיילים. הוא נגרר כפות-ידיים לבית הכלא ובתום משפט שדה נגזר דינו: הנידון יתלה עד צאת נשמתו!

התארך אותו ייעד המושל איסמעיל לביצוע גזר הדין היה ביום חג שביעי של פסח.

הימים היו ימי ערב פסח, אבל ביתו של מורי זכריה נראה כמו בתשעה באב, קולות בכי וארשת אבל. אבי המשפחה איננו ואין מי שיעזור להכין את חג הגאולה בבית, ולא עוד אלא סמוך לצאת החג עומדים להעלותו לגרדום.

רק אם המשפחה, מרת שאמס (שושנה), זוגתו של מורי זכריה, לא איבדה את תקוותה אפילו לרגע אחד. "הם לא יהרגו את זכריה" חזרה ואמרה באמונה יוקדת, "הקב"ה יעשה לו נס, אתם עוד תראו".

X

בערב חג הפסח יצאו כל הגברים לאפות את המצות בקול שירה חמרה. לשו את הבצק, ריחדו ואפו, כאשר פיהם מזמר כל העת את פסוקי ההלל. עמדו כולם בגלאביות הארוכות שלהם, ראשם עטוי במצנפת התימנית המסורתית, פאותיהם המסולסלות מתנדנדות בקצב נענועי גופם, ודומה כי לא באפיית מצות טרודים הם, אלא בתפילה.

רק עיניו של שלום כהן, לא הביעו אותה שמחה של מצוה שזרחה מעיניהם של כל המתעסקים במלאכת אפיית המצות. אבא, מורי זכריה כהן נעדר השנה מן המקום. הלילה יישבו כולם על הארץ, יסבו כבני מלכים על כרים וכסתות לסדר ליל הפסח, חג הגאולה. סלסולי שירה זמרה יתנגנו מכל פה. ורק אבא ישב בבור כלא בלי מצות ובלי יין, ויספור את השעות שנותרו עד לעלייתו אל הגרדום.

בנו הגדול של מורי זכריה, שלום, בחור פקח ושנון היה, מחונן מהבורא בכישרונות רבים וביניהם חוש הנגינה וקול חזק וערב לאוזן. כששר, עצרו האנשים מהלכם ועמדו כנטועים במסמרות, כדי להקשיב בהנאה לקול שירתו.

מוחו החריף של שלום הגה כל העת תחבולות אך להציל את אביו מחבל התליה המתנופף מעל צווארו. יגע ומצא.

באחד מימי חול המועד יצא שלום לעבר צנעא. בדרך נס הצליח להגיע עד לגבעה השוכנת מול ארמון האימאם יחיא. הוא פצח את פיו והחל שר בקולו החזק שיר מלא רגש, שסיפר בחרוזים כיצד נתפס אביו, שהציל את חייו של המלך, בידי אויביו של המלך, ובעוד כמה ימים יוצא להורג.

האימאם שהה בחדרו כאשר שמע לפתע את השירה. הוא שכח מהכל והתמכר לקול השירה הערבה שהילכה עליו קסמים, אבל לא הצליח לפענח את המילים. ניגש אל החלון וראה את העלם העומד ושר במלוא גרונו.

"מיהו המשורר הזה?" שאל את משרתיו, "הכניסוהו אלי. מבקש אני להתענג על שירתו הנהדרת".

יצאו המשרתים אל הגבעה והביאו את שלום לחדרו של האימאם.

"מהו השיר היפה ששרת מקודם?" שאל האימאם.

"מלכנו רוצה לשמוע אותו שוב?" נצצו עיניו של שלום בברק פקחי.

"בוודאי".

סלסוליו הערבים של שלום מילאו את חלל האוויר ויחד עימם התנגנו מילותיו של השיר שסיפר בחרוזים מה קרה לאביו.

"ככה?" התקמט מצחו של האימאם. הוא התהרהר קלות ואחר חיך. "נער פקח אתה, הצלת את אביך! אל דאגה, המושל לא יזכה לתלות את זכריה".

X

ביום שביעי של פסח הוצא זכריה מבור כלאו והובל לבמת הגרדום שנבנתה במיוחד עבורו בכיכר העיר. המוני ישמעאלים באו לצפות במחזה בתאוות רצח. הם התגודדו מול הבמה והביטו חליפות ביהודי העומד כששפתיו נעות ובמושל איסמעיל וחבר מרעיו שישבו על כסאות ממול, והמתינו בשקיקה לעבודתו של התליין.

היהודים בני ביידא לא ישבו בחיבוק ידים. הם עלו קודם לכן לגבעה נישאה ושם פרסו את טליתותיהם בחופה רחבת ממדים שיצרה כתם צל גדול מעל ראשו של זכריה. הם ייחלו לנס ועשו כל שביכולתם להקל מן הרופא הנערץ אפילו את הסבל מן השמש הקופחת. באוזניהם הדהדו כל העת דבריה של שאמס, רעייתו של זכריה, שנשארה בבית ולא באה לראות כיצד מעלים את בעלה לגרדום. "השם יעשה לו נס, אתם עוד תראו".

"מה זה הצל הזה שיש על היהודי?" קדרו פניו של איסמעיל. גביני עיניו התכווצו כשהתבונן בריכוז בגבעה שמעליו. הוא קלט מיד את המתרחש, "היאהוד באו לעשות צל לחבר שלהם! לא אתן להם!"

פלוגת חיילים עלתה מיד אל הגבעה והניסה משם את היהודים יחד עם הטליתות. אך באותו רגע הגיע מקצה האופק ענן לבן קטן שעגן באותו מקום כמו נקשר אליו בחבלים סמויים. הענן הטיל חופת צל מופלאה על זכריה למרבה חרונו של המושל, שראה כיצד נלחמים בו משמים. "לא נורא" מלמל בשקט, "עוד כמה דקות ילך זכריה אל בוראו".

התליין הגיע אל הבמה עליה עמד זכריה, הוא התכונן להשחיל את גרונו של הנידון למוות לתוך הלולאה העבה.

לפתע נפלטה צווחה רמה מפיו של התליין. הוא קרס על הארץ ולפת את בטנו כשפניו מתעוותות בכאבים. "אוי לי, הצילו, הבטן שלי מתפוצצת" צרח בקול נורא.

איסמעיל צפה במחזה בהבעת זעם. "מדוע מתעכבת ההוצאה להורג?"

"התליין שוכב על הארץ ומייבב בכאבי בטן" הסביר לו מזכירו.

"יש תליין שני" צרח המושל, "שימלא מיד את מקומו של הראשון".

אבל כאשר ניגש ממלא המקום אל היהודי, נפל גם הוא על הארץ כשצעקות מחרדות בוקעות מגרונו. ידיו לפתו את בטנו ופניו הוריקו. אחרי רגע התקרב תליין שלישי לבצע את גזר הדין המתמהמה, וגם הוא הצטרף מיד אל חבריו המתפתלים על הארץ.

ולפתע, בעוד המושל איסמעיל משתולל מרוב זעם על אנשיו המתרשלים במילוי תפקידם, ירדו מן ההרים בהפתעה מוחלטת חייליו של האימאם. הם כיתרו את הכיכר ולכדו את המושל המורד ואנשיו. לאחר שעה קלה התנוססה על עמוד הגרדום גופתו של איסמעיל שנתלה על העץ אשר הכין ליהודי.

רק מרת שאמס (שושנה) כהן, לא התפעלה. "מה אמרתי לכם כל הזמן? הקב"ה יעשה לו נס. הרי זה פסוק מפורש: צדיק מצרה נחלץ ויבוא רשע תחתיו".

(מקור הסיפור: ידידי הרב מרדכי כהן שליט"א משכונת מקור-ברוך בירושלים, מתלמידיו של זקני הרה"צ רבי אשר פריינד זיע"א, ששמע את המעשה כולו מאביו, הרב משה כהן ה"ו מבני-ברק, בנו של מורי זכריה כהן זצ"ל, הזוכר את כל המעשה מימי ילדותו)

***

דברים אחדים לקהל הקוראים הקדוש שליט"א בעקבות הספר "מתוך ההפיכה"

בס"ד נארגו כאן משך כשלוש שנים 128 פרקים של הספר "מתוך ההפיכה" מאורעות חיים הסוערים של העילוי התוסס חיים שלום פינקלשטיין שעבר את כל התהפוכות שבחור אנרגטי כמוהו יכול לעבור מאירא רמא לבירא עמיקתא והיציאה המופלאה משאול תחתית והעליה לשמי רום.

תיאור החיים הללו נותנים לנו מבט רחב לחיים שהיו לפני ובעת קום המדינה, כאשר מאות רבות של בחורים יקרים נסחפו בשבי הדמיון, כי הם הולכים להקים ארץ חופשית ליהודים, בה יוכלו לפרוק את עול שעבוד מלכויות והיו שכבר דימו שהם מקימים את התשתית לבית הבחירה.

הם שכחו לחלוטין את כל האזהרות החמורות שהזהירו חז"ל בסוף מסכת כתובות שלא יעלו בחומה ושלא יפרקו את עול שעבוד המלכויות ונבוא בגמ' שם עונש חמור ביותר שהקב"ה יתיר את דמם ובשרם של אלו כאיילות וצבאות השדה רח"ל.

מעולם לא היינו אדונים לעצמנו, הקב"ה בחר בנו מכל העמים כעם סגולה ונתן לנו את ארץ ישראל כדי שנקיים בכך את המצוות התלויות בארץ וכך זאת באזהרות חמורות, שלא נטמא חלילה וחס את הארץ ואם לא היא תקיא אותנו רח"ל.

לאחר מאות רבות של שממה יהודית התחדשה העלייה היהודית לפני כמאתיים חמישים שנים, אבל הייתה זאת עליה מדורגת, טיפין טיפין מכל רחבי פולין רוסיה רייסן גליציה ליטא הונגריה וכו', כשגדולי הצדיקים והחסידים אנשי מעשה מתלמידי תלמידי הבעש"ט הקדוש זיע"א מחד ותלמידי הגר"א זיע"ע מאידך שהתיישבו ובנו את הישוב האשכנזי בירושלים יפו צפת טבריה והגליל, מלבד מאות רבות של

חכמים צדיקים וקדושים מבני עדות המערב והמגרב שיישבו את הארץ מאות שנים קודם לכן, כבר בזמן הרמב"ן ז"ל היה ישוב קטן בארץ.

כל עוד לא חששו הישמעאלים כי היהודים חושבים ליטול את הארץ מידיהם חיו עמנו בשלום, כל הצרות הגדולות החלו מאז שהציונים חלמו שיוכלו להקים מדינה ולשלוט על כל הארץ, מאז התרגשו כל הצרות עד היום. הדברים ברורים, כל מי שיקרא את ההיסטוריה בעין אובייקטיבית יראה זאת.

חיים שלום פינקלשטיין נשבה בקסמי ההבטחות של המפתים השונים למיניהם, כי הוא נוטל חלק בהקמת בית המקדש וכי יש מצווה גדולה ליטול חלק בזה, הוא קפץ לכך בתמימות, אבל בכך סיכן את כל עתידו הרוחני, אלא שבס"ד לבסוף נחלף מהמצודה הפרושה ושב אל בוראו בתמימות.

לצערנו הרב היו רבים שנפלו במצודה הפרושה של ארגוני המחותרת האצ"ל הלח"י וההגנה שהיו להם בלדרי משנה גייס חמישי שהכירו את הבחורים הצעירים וידעו את מי ללכוד ברשתם חבר מביא חבר וכך התפרקו כיתות שלמות של בחורים טובים שתעו בדוך ולא שבו אלינו, מי יודע כמה אלפים נשרו מאתנו, לפי עדויות בדוקות היו כיתות שלימות שנמחו לחלוטין או כמעט לחלוטין מהחדרים הטובים ביותר בירושלים.

בחורים מבתים טובים ביותר ערקו לצד השני והקימו משפחות חילוניות או מסורתיות, אפילו אלו שהיו דתיים היו נחשבים כדתיים לייט (בלי הרבה מחויבויות) סיפר לכותב נ"י יהודי ז"ל שמהחיידר שלו כמעט לא שרד איש, הייתה לו כיתה של 35 תלמידים ומתוכם נותרו רק 5 לפליטה כשגם הם לא ממש חרדים מלבדו, זה היה יצר הרע של אותם ימים שמשך אחריו רבים ואלמלי שהקב"ה עמד לעזר גדולי ישראל שזעקו והרעישו עולמות מי יודע להיכן היינו מגיעים.

בחסדי הבורא הוקם דור חדש של ישיבות וכוללים אכשר דרא ממש, אבל היצר הרע בשלו אינו מוותר ולכן כיום לדאבון הלב, המלחמה היא ממש על חיינו ונפש ילדינו בבית ובבית מדרש, למלך זקן וכסיל הזה יש תחבולות שונות ומשונות אף לשבות בקסמי השווא, וצריכים את האיש החכם והמסכן שימלט את העיר ממוקשי המוות שנפרשים לרגלינו אמן כן יהי רצון.

בעזר השל"ת יופיע בקרוב סיפור מאד מרגש עם תכנים חיוביים תחת השם "בומרנג" גיבור הסיפור כבר ל"ע בעולם האמת כמה עשרות שנים, את הסיפור המדהים העביר המנוח ז"ל לאחי היקר שיבדל לחיים טובים וארוכים, הסופר החרדי רב הכישרון הרב רבי יאיר וינשטוק שליט"א והוא הרשני לעבד את הסיפור במעבדה של "מסיפורי המגיד" עם השטנץ היחודי של "מסיפורי המגיד" עד שהפרקים הראשוניים יהיו ראויים להיכנס למכבש הדפוס יופיעו מספר סיפורים יפהיים קצרצרים מאת אחי שליט"א.

בברכת העורך חנוך חיים וינשטוק נ"י

***

הגיליון מוקדש לחתני כבני הרה"ג החסיד רבי מנחם דוד אמיתי-וורהפטיג שליט"א לרגל אירוסיו בתו נכדתי היקרה כלילת המעלות תח"י עם החתן היקר כמר אברהם אלימלך פרידמן נ"י מבחירי ישיבת קרלין סטולין. יה"ר שיהי' הבנין הזה בניין של קיימא, בניים ובני בניים ההולכים בדוך הבורא יתבך ודבקים בתורתו ובמצוותיו אמן.